

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
Факультет фінансів**

Кафедра фінансів імені Віктора Федосова

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	«Митна справа»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	07 «Управління та адміністрування»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Митне оформлення товарів у воєнний період: сучасні виклики та
рішення»

здобувача Ільницької Тетяни Андріївни

Науковий керівник: д.е.н., доц., доцент кафедри фінансів імені Віктора
Федосова Жибер Т. В.

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д.е.н., професор, А. Є. БУРЯЧЕНКО

Київ 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ	8
1.1. Теоретичні засади митного оформлення товарів та його вплив на реалізацію фіскальної функції мита	8
1.2. Нормативно-правове регулювання організації митного оформлення в Україні	13
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДОХОДИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ВІД МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ	20
2.1. Зміни в порядку митного оформлення товарів після запровадження воєнного стану в Україні	20
2.2. Використання цифрових технологій та електронних сервісів у митному оформленні	26
2.3. Вплив воєнного стану на обсяги митних платежів та наповнення державного бюджету	32
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД	38
3.1. Імплементація митного оформлення до вимог митного законодавства ЄС	38
3.2. Основні виклики для митного оформлення товарів в умовах воєнного стану	43
3.3. Перспективи реформування системи митного оформлення після завершення воєнного стану	47
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54
ДОДАТКИ.....	63

ВСТУП

Актуальність теми. Митне оформлення товарів є одним із ключових інструментів реалізації фіскальної функції держави та регулювання зовнішньоекономічної діяльності. В умовах глобалізації міжнародної торгівлі та активної євроінтеграції України ефективність митних процедур набуває стратегічного значення як для наповнення державного бюджету, так і для забезпечення конкурентоспроможності вітчизняного бізнесу на зовнішніх ринках.

Повномасштабне вторгнення російської федерації з 24 лютого 2022 року поставило перед митною системою України безпрецедентні виклики: кардинальна переорієнтація вантажопотоків із південно-східного на західний напрямок, руйнування логістичної інфраструктури, стрімке зростання обсягів гуманітарних і оборонних вантажів, а також необхідність оперативного законодавчого реагування в умовах надзвичайного правового режиму. Водночас митні платежі не лише не втратили фіскального значення, але й зміцнили свої позиції у структурі доходів державного бюджету – їхня частка зросла з 1,28% у 2020 році до 1,55% у 2024 році, – засвідчуючи адаптивну стійкість митної системи.

Воєнний стан виявив глибокі системні суперечності у функціонуванні митного оформлення: між потребою в оперативних спрощеннях та необхідністю забезпечення фіскального контролю, між прискореною цифровізацією та технологічними вразливостями наявної інфраструктури, між лібералізацією пільгових режимів та ризиками зловживань і контрабанди. На тлі активної імплементації вимог Митного кодексу ЄС, рівень виконання митних зобов'язань за Угодою про асоціацію якої вже сягнув 91%, питання гармонізації вітчизняного митного законодавства з європейськими стандартами набуває як теоретичного, так і практичного виміру.

Вивчення особливостей функціонування системи митного оформлення в умовах воєнного стану, виявлення системних викликів і розробка обґрунтованих напрямів її реформування є не лише актуальним науково-практичним завданням, а й важливою передумовою ефективного повоєнного відновлення України та

успішного завершення євроінтеграційного курсу. Саме тому тема митного оформлення товарів у воєнний період потребує ґрунтовного наукового дослідження, систематизованого аналізу та розробки конкретних практичних рекомендацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика митного оформлення та митного контролю активно досліджується у наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених. Питання теоретичних засад та правового механізму митного оформлення ґрунтовно висвітлені у дослідженнях П.В. Пашка, Д.В. Пашка, Н.В. Щербатюк, О.П. Федотова та А.А. Назарка. Фіскальні та євроінтеграційні аспекти митного регулювання розкрито у працях А.Р. Єроменка, О.О. Сластьоненко, Г.Б. Назарової, Л.В. Кононенко, О.В. Васильєва. Окремі проблеми митного оформлення в умовах воєнного стану, зокрема питання корупційних ризиків, транзитного регулювання та управління ризиками, досліджували І.І. Пай, В.Г. Савенкова, І.І. Лисенко, Д.С. Осіпчук, С. Лихова, О. Панова. Митну політику в умовах повномасштабної війни аналізували Т. Бороденко та К. Левченко, а проблеми гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану – К.О. Нестеренко та О.В. Булгакова. Проте комплексне дослідження системи митного оформлення в єдності її фіскальних, організаційних та євроінтеграційних вимірів саме в умовах воєнного стану залишається недостатньо розробленим у вітчизняній науці.

Мета дослідження – визначення напрямів вдосконалення системи митного оформлення товарів в умовах воєнного стану та обґрунтування перспектив її реформування після завершення збройного конфлікту з урахуванням вимог митного законодавства ЄС.

Завдання дослідження:

- розкрити теоретичні засади митного оформлення товарів та визначити його вплив на реалізацію фіскальної функції мита;
- дослідити нормативно-правове регулювання організації митного оформлення в Україні та систематизувати його ключові елементи;
- проаналізувати зміни в порядку митного оформлення товарів після запровадження воєнного стану в Україні;

- оцінити використання цифрових технологій та електронних сервісів у митному оформленні та їхній вплив на фіскальну ефективність;
- дослідити вплив воєнного стану на обсяги митних платежів та наповнення державного бюджету;
- визначити стан імплементації митного оформлення до вимог митного законодавства ЄС;
- систематизувати основні виклики для митного оформлення товарів в умовах воєнного стану;
- обґрунтувати перспективи реформування системи митного оформлення після завершення воєнного стану.

Об'єкт дослідження – система митного оформлення товарів в Україні як сукупність адміністративних, організаційних, контрольних та інформаційно-технічних процедур, що реалізуються у процесі переміщення товарів через митний кордон.

Предмет дослідження – організаційно-правові засади та фіскальні наслідки митного оформлення товарів в умовах воєнного стану, а також напрями його вдосконалення відповідно до вимог митного законодавства ЄС.

Методи дослідження. У процесі виконання дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів: методи аналізу та синтезу – для розкриття теоретичних засад митного оформлення та систематизації його ключових елементів; порівняльний метод – для зіставлення порядку митного оформлення до та після запровадження воєнного стану, а також для оцінки відповідності вітчизняних процедур стандартам ЄС; економіко-статистичні методи – для аналізу динаміки та структури митних платежів і обсягів зовнішньої торгівлі; структурно-логічний метод – для систематизації викликів і напрямів реформування; графічний і табличний методи – для наочного представлення отриманих результатів.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Теоретична значущість роботи полягає в поглибленні наукових уявлень про сутність митного оформлення товарів та його вплив на реалізацію

фіскальної функції мита. У дослідженні систематизовано підходи до розуміння митного оформлення в адміністративно-правовому, економічному, логістичному та процедурному вимірах, а також розкрито особливості його функціонування в умовах надзвичайного правового режиму воєнного стану. Зібрані теоретичні знання можуть бути використані як база для подальших наукових досліджень у сфері митного регулювання та зовнішньоекономічної діяльності.

Методична значущість полягає у застосуванні комплексного аналітичного інструментарію, що дозволило об'єктивно оцінити фіскальну ефективність митного оформлення, виявити системні виклики воєнного часу та обґрунтувати перспективні напрями реформування. Запропонований підхід – поєднання порівняльного, статистичного та структурно-логічного аналізу – може бути використаний як методичний орієнтир для проведення аналогічних досліджень у митній сфері.

Практична значущість дослідження визначається конкретністю сформульованих рекомендацій. Зокрема, обґрунтовано доцільність прискорення розширення інституту авторизованого економічного оператора (АЕО) та поширення практики «митного безвізу», що дозволить скоротити час митного оформлення для надійних учасників ЗЕД і зменшити адміністративне навантаження на бізнес. Додатково запропоновано завершення повноцінного переходу на АСМО «Центр» з інтеграцією штучного інтелекту в систему управління ризиками, що підвищить фіскальну ефективність митного контролю та мінімізує людський фактор при прийнятті рішень. Результати дослідження можуть бути використані в практичній діяльності Державної митної служби України та Міністерства фінансів України при формуванні та реалізації митної політики в умовах воєнного і повоєнного відновлення.

Апробація матеріалів кваліфікаційної бакалаврської роботи. Результати дослідження представлені як участь у VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Фінансові інструменти сталого розвитку економіки» (16 квітня 2026 р., м. Чернівці), підготовлено тези на тему: «Цифрова трансформація та

законодавча гармонізація митного оформлення України в контексті євроінтеграції» у співавторстві Жибер Т.В.

Результати дослідження представлені як участь у Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання економіки, обліку, управління і права в Україні та світі» (7 травня 2026 р., м. Рівне), підготовлено тези на тему: «Митне оформлення як елемент економічної безпеки України в умовах воєнного стану» у співавторстві Бороденко Т.М.

Інформаційна база дослідження охоплює нормативно-правові акти України, що регламентують митне оформлення (Митний кодекс України, Податковий кодекс України, закони та підзаконні акти), офіційні статистичні дані Державної митної служби України, звіти та аналітичні матеріали міжнародних організацій (Світова митна організація, ЄС), матеріали Рахункової палати України, наукові праці вітчизняних і зарубіжних фахівців, а також результати власного аналізу та узагальнення практичного досвіду функціонування митних процедур в умовах воєнного стану.

РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ

1.1. Теоретичні засади митного оформлення товарів та його вплив на реалізацію фіскальної функції мита

Митне оформлення – це врегульована нормами митного та податкового законодавства сукупність адміністративних, організаційних, контрольних та інформаційно-технічних процедур, які здійснюються митними органами, декларантами, а також іншими уповноваженими особами (митними брокерами, перевізниками, власниками складів тимчасового зберігання) з моменту подання митної декларації та необхідних документів до моменту прийняття рішення про випуск товарів у заявлений митний режим або відмову в такому випуску.

У науковій та навчально-методичній літературі поняття митного оформлення розглядається крізь призму різних підходів – адміністративно-правового, економічного, логістичного та процедурного, що дає змогу сформулювати цілісне уявлення про цей інститут митного права. Перш за все, легальне визначення, закріплене в Митному кодексі України, трактує митне оформлення як «виконання митних формальностей, необхідних для випуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення» [1]. Це визначення є базовим, однак науковці значно розширюють його межі, акцентуючи увагу на різних аспектах цього явища.

Так, на думку Пашко П. В., Пашко Д. В., митне оформлення слід розуміти як «дії посадових осіб митних органів, що здійснюються у визначеній послідовності та спрямовані на забезпечення дотримання чинного законодавства, встановленого порядку переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України, включаючи дотримання заходів нетарифного регулювання при поміщенні товарів і транспортних засобів під відповідний митний режим» [2, с.77]. У цьому трактуванні ключовим є акцент на послідовності дій та спрямованості на забезпечення дотримання законодавства, що підкреслює процедурний характер митного оформлення.

Свою чергою, Щербатюк Н. В. у своїх дослідженнях, присвячених правовому механізму митного оформлення, наголошує на тому, що це явище є комплексним правовим інститутом, який охоплює сукупність адміністративних процедур, що виникають у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон та реалізуються через взаємодію митних органів із декларантами та іншими учасниками зовнішньоекономічної діяльності. Автор розглядає митне оформлення не просто як дії, а як цілісний правовий механізм, що формувався впродовж тривалого часу починаючи з перших митних кодексів незалежної України [3, с.387].

Важливий внесок у розуміння досліджуваного поняття зробив Федотов О. П., Назарко А. А., які у своєму дослідженні визначили митне оформлення як сукупність дій, пов'язаних із заявленням митному органу відомостей про товари, транспортні засоби, мету їх переміщення, а також проведенням митного контролю та вчиненням інших митних формальностей з метою забезпечення дотримання митного законодавства [4, с.145]. У цьому визначенні акцент зміщується на інформаційну складову – подання відомостей митному органу, що реалізується через процедуру декларування.

Сучасні дослідники, зокрема Єроменко А. Р., Сластьоненко О. О., розглядають митне оформлення в контексті фіскальної безпеки держави та євроінтеграційних процесів, визначаючи його як ключовий елемент реалізації митної політики, що забезпечує виконання фіскальної, регуляторної та правоохоронної функцій митних органів у процесі переміщення товарів через митний кордон [5, с.81]. Автори наголошують, що в умовах цифровізації митного простору митне оформлення набуває нових рис, пов'язаних із застосуванням електронного декларування, автоматизованих систем управління ризиками та принципу «єдиного вікна».

Пай І. І. розглядає митне оформлення як один із найважливіших і найскладніших етапів реалізації зовнішньоекономічних операцій, центральне місце в якому належить декларуванню, що виконує функцію забезпечення митного оформлення [6, с.93]. Дослідниця акцентує увагу на тому, що сучасне митне

оформлення неможливе без застосування електронної форми декларування, яка поступово стає домінуючою у практиці митних органів.

Савенкова В. Г., Лисенко І. І. трактують митне оформлення як невід'ємну складову митних процедур, що потребує впровадження логістичних методів управління для оптимізації часових, технологічних та матеріальних витрат суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності при перетині кордону [7, с.235]. Такий підхід дозволяє розглядати митне оформлення крізь призму ефективності та мінімізації витрат, що є особливо актуальним в умовах зростання обсягів міжнародної торгівлі.

Окремого розгляду заслуговує визначення, Костенко Ю. О., Шувалова Т. О., яке трактується як врегульована нормами митного права процедура поміщення товарів і транспортних засобів у заявлений митний режим, що включає здійснення митного контролю, декларування, нарахування та сплату митних платежів, а також вчинення інших митних формальностей [8, с.176]. Це визначення є комплексним і охоплює всі ключові елементи досліджуваного явища.

У сучасній українській науці митне оформлення розуміють як багатоаспектне явище: це сукупність адміністративних процедур, правовий механізм дотримання законодавства та інструмент реалізації фіскальної, регуляторної й правоохоронної функцій. Воно охоплює стадії від попереднього інформування до випуску товарів, включаючи контроль вартості, класифікації, країни походження, сплату платежів та митний огляд із системою управління ризиками. Митне оформлення є елементом адміністрування в межах «єдиного вікна», а його завершення має значення юридичного факту. Сучасні підходи трактують його як ризик-орієнтований та сервісно-орієнтований процес, що балансує між фіскальним контролем і сприянням торгівлі згідно зі стандартами Всесвітньої митної організації.

Сукупність стадій митного оформлення товарів наведено на рис. 1.1.

Вплив митного оформлення товарів на реалізацію фіскальної функції мита є одним із ключових аспектів митної справи, оскільки саме в процедурі оформлення закладаються передумови для повноти, своєчасності та достовірності сплати митних платежів. Цей вплив визначається трьома ключовими факторами

фіскальної ефективності, що реалізуються в межах митного оформлення [12, с.27].

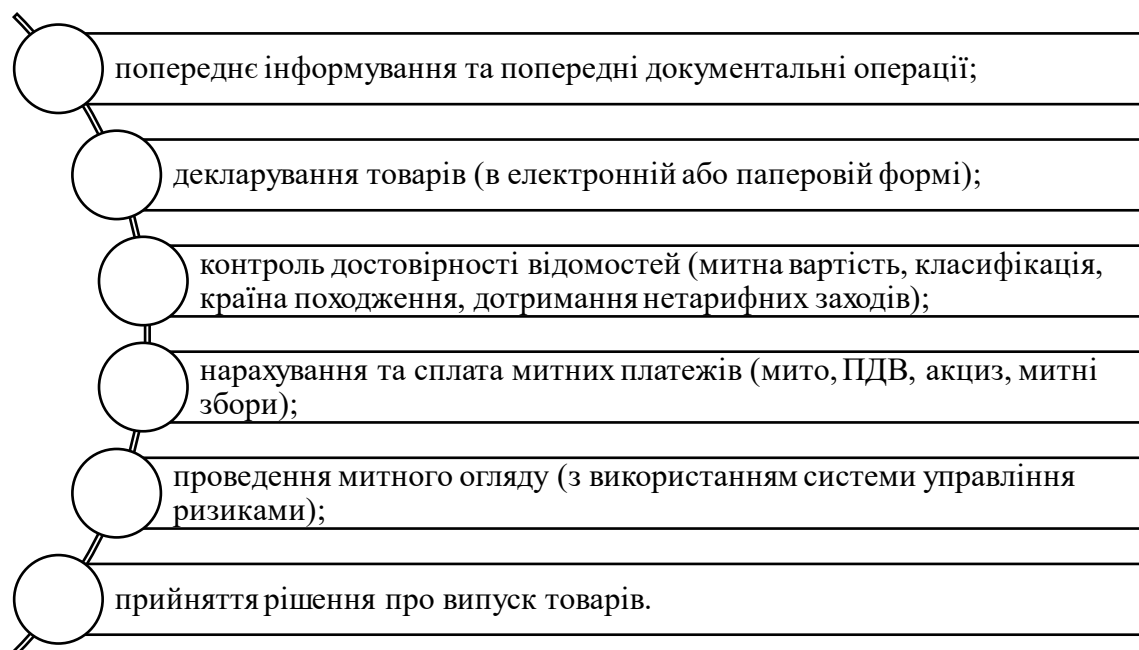

Рисунок 1.1. Сукупність стадій митного оформлення товарів

Джерело: створено автором на основі власних досліджень

Перший – контроль за достовірністю бази оподаткування, тобто правильне визначення митної вартості, коду товару згідно з УКТ ЗЕД та країни походження; будь-яке відхилення, як-от заниження вартості, неправильна класифікація або підміна країни походження, призводить до прямих втрат бюджету. Другий – забезпечення повноти та своєчасності сплати, що досягається через процедури нарахування, перевірки факту сплати до моменту випуску товарів, а також застосування механізмів забезпечення сплати (гарантії, депозити). Третій – запобігання ухиленню, яке реалізується через систему управління ризиками: під час оформлення вона дозволяє виявляти операції з підвищеною ймовірністю порушень і спрямовувати на них необхідні контрольні заходи [13, с.248].

Вплив митного оформлення на фіскальний результат наведено у табл. 1.1.

Цифровізація митного оформлення має неоднозначний вплив на фіскальну функцію. Електронне декларування знижує корупцію та дозволяє автоматичні перевірки, автоматизоване нарахування платежів усуває людські помилки, а

принцип «єдиного вікна» допомагає виявляти порушення нетарифних заходів.

Таблиця 1.1 – Вплив митного оформлення на фінансовий результат

Стадія оформлення	Вплив на фінансову функцію
Попереднє інформування / документальний контроль	Забезпечує первинну верифікацію даних, зменшує ризик подання недостовірних відомостей на етапі декларування.
Декларування (заявлення відомостей)	Юридичний акт, що фіксує податкові зобов'язання. Електронне декларування підвищує точність розрахунків і унеможливорює несанкціоноване втручання.
Контроль митної вартості	Основний інструмент впливу: коригування заниженої вартості безпосередньо збільшує базу оподаткування митом, ПДВ, акцизом.
Контроль класифікації (код УКТ ЗЕД)	Визначає ставку мита, наявність пільг, застосування нетарифних обмежень. Помилкова класифікація може призвести до втрат бюджету до 30–50% від потенційних надходжень.
Контроль країни походження	Впливає на застосування преференційних ставок, антидемпінгових, спеціальних мит. Непідтверджене походження може призводити до недонадходжень.
Нарахування та сплата	Автоматизація нарахувань (АСМО) виключає арифметичні помилки; інтеграція з платіжними системами забезпечує надходження коштів до бюджету до моменту випуску.
Митний огляд (фізичний контроль)	Дозволяє виявити невідповідності між заявленими та фактичними характеристиками товару (вага, кількість, склад), що є підставою для донарахувань.
Прийняття рішення про випуск	Юридичний момент, після якого товар вважається випущеним; до цього моменту має бути забезпечено повну сплату.

Джерело: створено автором на основі [12-14]

Водночас спрощені процедури (АЕО, самостійне декларування) потребують посилення післямитного аудиту через ризик відтермінованих фінансових втрат. Пост-аудит є логічним продовженням оформлення: виявлені після випуску порушення (заниження вартості, неправильна класифікація) призводять до донарахувань. Таким чином, вплив оформлення на фінансову функцію є подвійним – безпосереднім (платежі при випуску) та опосередкованим (якість даних для пост-аудиту). Основними ризиками залишаються: недостовірне декларування митної вартості, неправильна класифікація товарів, зловживання преференціями (підробка країни походження), недостатня автоматизація на стику відомств та слабка координація митниці з податковою службою.

Отже, митне оформлення є центральним інструментом реалізації фіскальної функції мита. Його ефективність визначається якістю контролю митної вартості, класифікації та країни походження, рівнем автоматизації та балансом між спрощенням торгівлі та ризик-орієнтованим підходом.

1.2. Нормативно-правове регулювання організації митного оформлення в Україні

Нормативно-правове регулювання організації митного оформлення в Україні являє собою багаторівневу систему, що формувалася протягом усього періоду незалежності держави. Ця система охоплює законодавчі акти різної юридичної сили, підзаконні нормативно-правові документи, відомчі інструкції та міжнародні договори, які в комплексі визначають порядок здійснення митних формальностей, права та обов'язки учасників зовнішньоекономічної діяльності, а також механізми фіскального контролю.

Основоположні принципи митного регулювання закріплено в Конституції України, яка визначає виключну компетенцію Верховної Ради України щодо встановлення податків і зборів, а також засад зовнішньоекономічної діяльності. На конституційному рівні закріплено обов'язок кожного сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом, що є фундаментальною засадою для реалізації фіскальної функції митних органів [15].

Становлення національної митної системи розпочалося з прийняттям Закону України «Про митну справу в Україні» від 25 червня 1991 року № 1262-XII. Цей законодавчий акт проголошував, що «Україна як суверенна держава самостійно створює власну митну систему і здійснює митну справу», а митна справа є складовою частиною зовнішньополітичної і зовнішньоекономічної діяльності України. Закон визначав митну територію України як єдину територію, в межах якої держава має виключну юрисдикцію щодо митної справи, та закладав правові основи організації митної справи, орієнтованої на формування спільного ринкового простору і митних союзів з іншими державами. Хоча цей Закон втратив чинність з

1 січня 2004 року у зв'язку з прийняттям Митного кодексу України, його значення для становлення вітчизняної митної системи важко переоцінити – він створив правове підґрунтя для переходу від адміністративно-командної моделі до ринкових засад регулювання зовнішньоекономічної діяльності [16].

Перший в історії незалежної України Митний кодекс України було прийнято Верховною Радою України 12 грудня 1991 року, і він набув чинності з 1 січня 1992 року. У Кодексі, що регламентував головні аспекти митної справи, зазначалося, що «митна справа в Україні розвивається у напрямі гармонізації та уніфікації із загальноприйнятими у міжнародній практиці нормами та стандартами» [1]. Разом із законами України «Про митну справу в Україні» [16], «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 року № 959-XII [17], «Про Єдиний митний тариф» від 5 лютого 1992 року № 2097-XII [18] Митний кодекс став законодавчою основою організації митної справи та утворення митної системи незалежної України.

Чинне законодавство. Центральне місце в системі нормативно-правового регулювання митного оформлення на сьогодні посідає Митний кодекс України від 13 березня 2012 року № 4495-VI (з наступними змінами та доповненнями) [1]. Акт став результатом тривалої роботи з уніфікації національного митного законодавства з європейськими та міжнародними стандартами. Кодекс встановлює загальні засади митної справи, зокрема порядок переміщення товарів через митний кордон, здійснення митного контролю та оформлення, а також правовий статус учасників митних відносин.

Відповідно до статті 248 Митного кодексу України, для виконання митних формальностей застосовується автоматизована система митного оформлення, яка в автоматичному режимі здійснює отримання та реєстрацію митних декларацій, визначення переліку обов'язкових митних формальностей залежно від типу декларації та митного режиму, а також визначення необхідності участі посадової особи митного органу у виконанні цих формальностей [1]. У випадках, коли системою управління ризиками не визначено необхідності участі інспектора, митні формальності виконуються повністю в автоматичному режимі.

Система управління ризиками як ключовий інструмент забезпечення балансу між ефективним контролем та спрощенням торгівлі отримала законодавче закріплення в статті 321 Митного кодексу України. Її застосування дозволяє зосередити контрольні ресурси на операціях із високим фіскальним ризиком, водночас мінімізуючи адміністративне навантаження на добросовісних учасників зовнішньоекономічної діяльності [1].

Важливою складовою нормативно-правової бази є Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI (з наступними змінами та доповненнями) [19], який регулює питання справляння податку на додану вартість та акцизного податку з товарів, що ввозяться на митну територію України. Взаємодія Митного та Податкового кодексів створює комплексний правовий механізм оподаткування операцій з імпорту та експорту товарів.

Міністерство фінансів України, як центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері митної справи, видає накази, які деталізують процедури митного оформлення. Ключове значення має наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення товарів із застосуванням митної декларації на бланку єдиного адміністративного документа» від 30 травня 2012 року № 631, який регулює порядок заповнення та подання митної декларації [20].

Окремий блок нормативно-правового регулювання становлять акти, що визначають порядок сплати митних платежів. З 1 січня 2026 року набрав чинності новий механізм сплати, запроваджений змінами до наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку обліку та перерахування до державного бюджету митних та інших платежів, які вносяться до/або під час митного оформлення» від 1 листопада 2017 року № 898 [21].

Відповідно до цих змін, сплата митних платежів здійснюється за єдиним адміністративним документом на казначейський рахунок Державної митної служби України, що спрощує процедуру оформлення та дозволяє здійснювати його в будь-якій митниці на вибір, незалежно від місця сплати коштів. Для суб'єктів

господарювання передбачено можливість застосування різних форм забезпечення сплати – гарантій, депозитів, фінансових гарантій, що регулюється статтями 311-315 Митного кодексу України [1].

Нормативно-правове регулювання охоплює спеціалізовані процедури для окремих категорій товарів. Відповідно до статті 96 Митного кодексу України, окремо регулюється питання переміщення культурних цінностей, що потребує додаткового контролю та підтвердження відповідними довідками уповноважених органів – Міністерства культури та інформаційної політики України. Спеціальні правила встановлено для переміщення товарів, що підлягають державному експортному контролю, наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, зброї та боєприпасів [1].

Митне законодавство України розвивається з урахуванням міжнародних стандартів. Україна є учасницею низки міжнародних конвенцій у сфері митної справи, зокрема: Конвенції про створення Ради митного співробітництва (1950 рік) [22]; Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур (Киотська конвенція, 1973 рік у редакції 1999 року) [23]; Конвенції про тимчасове ввезення (Стамбульська конвенція, 1990 рік) [24]; Конвенції про єдиний режим транзиту (Конвенція про спільний транзит) [25]. Імплементация цих міжнародних документів у національне законодавство здійснюється через прийняття відповідних законів та внесення змін до Митного кодексу України.

Принцип «єдиного вікна», інтеграція митних органів з іншими контролюючими службами (ветеринарною, санітарною, фітосанітарною, екологічною), а також запровадження інституту авторизованих економічних операторів відповідно до статей 432-436 Митного кодексу України є відображенням імплементации міжнародних підходів у національне законодавство.

У табл. 1.2 наведемо нормативно-правове регулювання митного оформлення в Україні.

Таблиця 1.2 – Нормативно-правове регулювання митного оформлення в Україні

№	Назва, дата прийняття та номер	Коротка суть
1	2	3
1	Конституція України, 28.06.1996, № 254к/96-ВР	Визначає основні засади економічної політики держави, принципи регулювання зовнішньоекономічної діяльності та митної справи як виключної функції держави.
2	Митний кодекс України №4495-VI, від 04.01.2026, підстава - 4323-IX	Основний галузевий закон, що встановлює порядок митного контролю, митного оформлення товарів, митні режими, правила переміщення товарів через кордон, засади ведення митної статистики та відповідальність за порушення митних правил.
3	Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI	Регулює порядок оподаткування товарів при ввезенні на митну територію України та вивезенні за її межі, зокрема справляння податку на додану вартість, акцизного податку та інших податків і зборів, контроль за сплатою яких покладено на митні органи.
4	Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» 959-XII, від 26.12.2024, підстава - 4111-IX	Встановлює правові засади здійснення зовнішньоекономічної діяльності, принципи експортно-імпортного регулювання, види зовнішньоекономічних операцій, а також повноваження державних органів у цій сфері, що безпосередньо впливає на митне оформлення.
5	Закон України «Про Митний тариф України» від 04.06.2020 № 674-IX	Визначає ставки ввізного мита, що застосовуються до товарів, які ввозяться на митну територію України, на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів.
6	Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» від 20.02.2003 № 549-IV.	Регулює порядок здійснення державного контролю за переміщенням через митний кордон України товарів військового призначення та товарів подвійного використання, встановлює дозвільний характер таких операцій.
7	Постанови Кабінету Міністрів України (Деякі питання функціонування Єдиної державної електронної бази з питань освіти) від 12.12.2018 № 1060	Затверджують порядки здійснення митного контролю, функціонування електронних інформаційних систем (зокрема «Єдиного вікна для міжнародної торгівлі»), проведення митних формальностей щодо окремих категорій товарів та взаємодії митних органів з іншими контролюючими органами.
8	Накази Міністерства фінансів України (зокрема «Про затвердження Порядку виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення товарів із	Встановлюють форму та правила заповнення митної декларації, методику визначення митної вартості товарів, порядок класифікації товарів згідно з УКТ ЗЕД, а також технології здійснення митного оформлення в електронній формі.

Продовження таблиці 1.2

1	2	3
	застосуванням митної декларації за формою єдиного адміністративного документа» 30.05.2012 № 631, «Про затвердження Форми декларації митної вартості та Правил її заповнення» 24.05.2012 № 599, Про затвердження Порядку роботи митних органів при вирішенні питань класифікації товарів, що переміщуються через митний кордон України 30.05.2012 № 650)	
9	Міжнародна конвенція про Гармонізовану систему опису та кодування товарів (Брюссель, 14.06.1983), набрала чинності для України з 01.01.2008	Запроваджує уніфіковану міжнародну систему класифікації товарів, яка є обов'язковою для використання при митному оформленні, веденні митної статистики та застосуванні митних тарифів.
10	Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція) 995_643, у редакції 1999 року, ратифікована Україною 05.10.2006	Встановлює міжнародні стандарти митного контролю, спрямовані на спрощення митних процедур, широке застосування інформаційних технологій, мінімізацію втручання митниці та прискорення товарообігу.
11	Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 16.09.2014 № 1678-VII	Передбачає гармонізацію митного законодавства України з правом ЄС, зокрема щодо оцінки відповідності та визнання, наближення процедур митного контролю до європейських стандартів, взаємне визнання статусу уповноваженого економічного оператора.

Джерело: створено автором на основі [7-12].

Таким чином, нормативно-правове регулювання організації митного оформлення в Україні являє собою багаторівневу систему, що охоплює Конституцію України, кодифіковані законодавчі акти (Митний кодекс України, Податковий кодекс України), підзаконні нормативно-правові документи (постанови Кабінету Міністрів України, накази міністерств), відомчі інструкції та міжнародні договори. Її основними рисами є: чітке визначення правових засад автоматизації митних процедур; закріплення ризик-орієнтованого підходу до здійснення контролю; уніфікація порядку сплати митних платежів; гармонізація з міжнародними стандартами митного регулювання; а також детальне визначення правового статусу всіх учасників митних правовідносин.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДОХОДИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ВІД МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ

2.1. Зміни в порядку митного оформлення товарів після запровадження воєнного стану в Україні

Запровадження воєнного стану в Україні 24 лютого 2022 року зумовило необхідність оперативного перегляду митних процедур для забезпечення безперебійного постачання критично важливих товарів, підтримки економіки та належного виконання фіскальної функції митними органами. Зміни в митному оформленні відбувалися поетапно: від екстрених спрощень у 2022 році до системної гармонізації з європейськими стандартами у 2025–2026 роках.

Ключові особливості ввезення товарів для потреб безпеки і оборони, спрощення митних формальностей та можливість застосування автоматизованої системи митного оформлення визначено Законом України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо особливостей ввезення на митну територію України товарів для потреб безпеки і оборони у період воєнного стану» від 10 квітня 2023 року № 3020-IX. Подальша адаптація законодавства відбувалася через низку законів, зокрема: Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо підтримки підприємств оборонно-промислового комплексу, уточнення порядку виконання окремих митних формальностей, врахування особливостей подання запитів на сертифікати підтвердження доставки та вдосконалення порядку оподаткування ввезення окремих товарів на митну територію України» від 21 серпня 2025 року № 4578-IX; Закон України «Про внесення змін до підрозділу 2 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо звільнення від оподаткування ввізним митом та податком на додану вартість окремих видів товарів» від 16 липня 2024 року № 3853-IX [36]; а також Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо

особливостей експорту окремих видів товарів у період дії воєнного стану» від 9 травня 2024 року № 3707-IX [37].

Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, зокрема транспортних засобів, в умовах воєнного стану» від 20 березня 2022 року № 330 (яка, згідно з актуальними даними, втратила чинність) було передбачено спрощення митного оформлення для всіх суб'єктів господарювання, які здійснюють імпорту товарів [38]. На виконання цього, Державною митною службою України було запроваджено окремі спрощення митних формальностей, що стосуються спрощеного порядку декларування та звільнення від сплати митних платежів.

У сфері оподаткування імпортованих товарів відбулися суттєві зміни, спрямовані на підтримку економіки. Законом України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо особливостей ввезення на митну територію України товарів для потреб безпеки і оборони у період воєнного стану» від 10.04.2023 № 3020-IX було продовжено дію пільги зі сплати митних платежів для БПЛА, приладів нічного бачення, антидронових рушниць тощо [34]. З 27 липня 2024 року набрали чинності Закони України від 16 липня 2024 року № 3853-IX та № 3854-IX, якими запроваджено звільнення від сплати митних платежів при ввезенні обладнання для енергетичної безпеки (електрогенераторного обладнання, обладнання для вітро- та сонячної генерації, акумуляторів, крім малої потужності), а також для потреб оборони – тактичних навушників спеціального військового призначення, засобів радіоелектронної боротьби та антидронових рушниць [44]. Крім того, товари, що ввозяться на митну територію України в режимі імпорту, можуть звільнятися від оподаткування ввізним митом та ПДВ для платників єдиного податку першої–третьої груп.

Найбільш радикальних змін зазнав порядок пропуску гуманітарної допомоги. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану» від 1 березня 2022 року № 174, було запроваджено декларативний принцип, за яким товари визнаються гуманітарною допомогою на підставі поданої при перетині

кордону декларації [39]. Це звільняє такі товари від оподаткування ПДВ та ввізним митом, а також від заходів нетарифного регулювання. З 1 грудня 2023 року порядок пропуску та обліку гуманітарної допомоги змінено: отримувачем можуть виступати виключно юридичні особи, включені до Єдиного реєстру отримувачів гуманітарної допомоги (благодійні організації, громадські організації осіб з інвалідністю, релігійні організації тощо).

Для забезпечення обороноздатності держави запроваджено спеціальні пільги при імпорті товарів військового та оборонного призначення. Державні замовники у сфері оборони отримали повноваження на право здійснення імпорту товарів військового призначення. Водночас, посилено контроль за дотриманням термінів подання запитів на сертифікати підтвердження доставки: імпортер має подати такий запит протягом 10 днів з дня митного оформлення товару. Недотримання цього строку є підставою для відмови – у першому півріччі 2024 року Держмитслужба відмовила у видачі сертифікатів на кожне друге звернення.

У табл. 2.1 приведемо порівняльну характеристика митного оформлення товарів до та після запровадження воєнного стану в Україні.

Таблиця 2.1 – Порівняльна характеристика митного оформлення товарів до та після запровадження воєнного стану в Україні

Напрямок змін	До запровадження воєнного стану (до 24.02.2022)	Після запровадження воєнного стану (станом на 2025–2026 рр.)
1	2	3
Загальні спрощення для всіх суб'єктів господарювання	Діяли стандартні процедури митного контролю та оформлення відповідно до Митного кодексу України (в редакціях, чинних до 24.02.2022), без окремих воєнних спрощень. Передбачалося загальне правило, що митне оформлення товарів,	Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, зокрема транспортних засобів, в умовах воєнного стану» від 20 березня 2022 року № 330 (втратила чинність) було передбачено спрощення митного оформлення для всіх суб'єктів господарювання, які здійснюють імпорт товарів. На виконання цього, Державною митною службою України було запроваджено окремі спрощення митних формальностей, що стосуються спрощеного порядку декларування та звільнення від сплати митних платежів.

Продовження таблиці 2.1

1	2	3
	транспортних засобів комерційного призначення здійснюється в будь-якому митному органі з пред'явленням їх цьому органу.	
Митне оформлення гуманітарної допомоги	Діяв загальний порядок пропуску гуманітарної допомоги відповідно до Закону України «Про гуманітарну допомогу» від 22 жовтня 1999 року № 1192-XIV, який передбачав отримання відповідних свідоцтв та подання значного пакету документів.	Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану» від 1 березня 2022 року № 174 запроваджено декларативний принцип, за яким товари визнаються гуманітарною допомогою на підставі поданої при перетині кордону декларації, що звільняє такі товари від оподаткування ПДВ та ввізним митом, а також від заходів нетарифного регулювання. З 1 грудня 2023 року порядок пропуску та обліку гуманітарної допомоги змінено: отримувачем можуть виступати виключно юридичні особи, включені до Єдиного реєстру отримувачів гуманітарної допомоги. У 2025–2026 роках внесено подальші зміни: Постановою Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2023 року № 953 запущено автоматизовану систему реєстрації, а Законом України «Про внесення змін до Закону України "Про гуманітарну допомогу" щодо врегулювання діяльності гуманітарних організацій» від 18 вересня 2025 року № 4608-IX (чинний з 2 січня 2026 року) введено поняття «гуманітарне реагування».
Пільгове оподаткування імпорту (енергетичне обладнання)	Стандартні ставки ввізного мита та ПДВ при імпорті товарів, без спеціальних пільг для енергетичного обладнання (окрім загальних преференцій, передбачених законодавством).	Законами України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо звільнення від оподаткування ввізним митом та податком на додану вартість окремих видів товарів» від 16 липня 2024 року № 3853-IX та «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо вдосконалення процедури справляння митних платежів та виконання окремих митних формальностей» від 4 грудня 2025 року № 4710-IX запроваджено звільнення від оподаткування ввізним митом та ПДВ при ввезенні енергетичного обладнання. Пільговий режим ввезення енергетичного обладнання діє до 1 січня 2029 року (закони № 4698-IX та № 4710-IX). Від сплати митних платежів звільняються, зокрема: електрогенераторні установки з поршневим двигуном з іскровим запалюванням потужністю понад 7,5 кВт·А (коди УКТ ЗЕД 8502 20 40 90; 8502 20 60 90; 8502 20 80 90); вітроенергетичні електрогенераторні установки (код 8502 31 00 00); літій-іонні електричні акумулятори (код 8507 60 00 00).
Пільги для потреб оборони та безпеки	Діяли загальні правила оподаткування при імпорті	Закonom України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо особливостей ввезення на митну територію України товарів для потреб безпеки і оборони у період воєнного стану» від 10

Кінець таблиці 1.2

1	2	3
	товарів, без спеціальних пільг для оборонної продукції. Для товарів військового призначення та подвійного використання були передбачені дозвільні процедури Державної служби експортного контролю України, які часто ускладнювали та затримували оформлення.	квітня 2023 року № 3020-IX було продовжено дію пільги зі сплати митних платежів для БПЛА, приладів нічного бачення, антидронових рушниць тощо. Законом України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо підтримки підприємств оборонно-промислового комплексу, уточнення порядку виконання окремих митних формальностей, врахування особливостей подання запитів на сертифікати підтвердження доставки та вдосконалення порядку оподаткування ввезення окремих товарів на митну територію України» від 21 серпня 2025 року № 4578-IX передбачено спрощення митних процедур для підприємств оборонно-промислового комплексу, Збройних Сил України та інших силових структур при імпорті, тимчасовому ввезенні й переробці оборонних товарів. Водночас посилено контроль за дотриманням термінів подання запитів на сертифікати підтвердження доставки: імпортер має подати такий запит протягом 10 днів з дня митного оформлення товару.
Порядок сплати митних платежів	Сплата митних платежів здійснювалася на депозитний рахунок окремої митниці, що часто обмежувало можливість вибору місця оформлення.	З 1 січня 2026 року набрав чинності новий механізм сплати, запроваджений змінами до наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку обліку та перерахування до державного бюджету митних та інших платежів, які вносяться до/або під час митного оформлення» від 1 листопада 2017 року № 898. Громадяни сплачують митні платежі за єдиним адміністративним документом на казначейський рахунок Державної митної служби України, що дозволяє здійснювати митне оформлення в будь-якій митниці на вибір, незалежно від місця сплати коштів.
Євроінтеграційні зміни (імплементация норм ЄС)	Митне законодавство України містило окремі елементи гармонізації з європейськими стандартами, однак у повному обсязі не відповідало Митному кодексу ЄС.	З 19 квітня 2025 року набрали чинності ключові положення Закону України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементации деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу» від 22 серпня 2024 року № 3926-IX. Європейська комісія у висновку від 4 листопада 2025 року надала високу оцінку прогресу України у виконанні переговорного Розділу 29 «Митний союз». 2025 рік став рекордним для режиму спільного транзиту (NCTS): у IV кварталі зафіксовано 46,6 тис. транзитних декларацій.

Зміни в митному оформленні після запровадження воєнного стану пройшли шлях від екстрених спрощених процедур (2022–2023 роки) до системних законодавчих змін, спрямованих як на підтримку обороноздатності та енергетичної безпеки, так і на гармонізацію з європейськими митними стандартами в контексті

підготовки до членства в ЄС (2024–2026 роки). Ключовими тенденціями є: розширення пільгового оподаткування для критичного імпорту, спрощення процедур для гуманітарної допомоги, посилення контролю за військовими вантажами та поступова імплементація норм Митного кодексу ЄС.

Кількісна динаміка внесення змін до Податкового та Митного кодексів України протягом 2020–2024 років (одиниць) приведена на рис. 2.1.

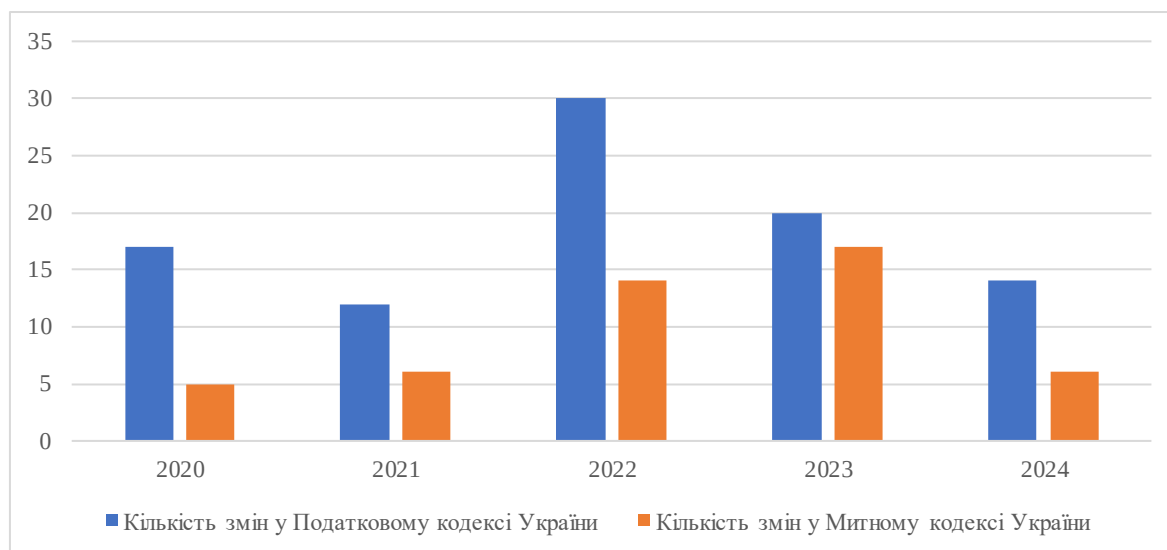

Рисунок 2.1. Кількісна динаміка внесення змін до Податкового та Митного кодексів України протягом 2020–2024 років (одиниць)

Воєнний стан суттєво змінив регулювання експорту зернових та олійних культур в Україні. До лютого 2022 року діяли стандартні процедури без спеціальних механізмів прив'язки відшкодування ПДВ до валютної виручки. З липня 2024 року Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей експорту окремих видів товарів у період дії воєнного стану» від 21 травня 2024 року № 3708-IX запроваджено режим експортного забезпечення (РЕЗ), який поширюється на пшеницю, кукурудзу, сою, ріпак, соняшник, олії та макуху. Відтепер експортер обов'язково має бути платником ПДВ, база оподаткування не може бути нижчою за мінімальні експортні ціни, а бюджетне відшкодування ПДВ можливе лише після надходження валютної виручки.

Система ліцензування експорту агропродукції зазнала лібералізації. З 1 грудня 2024 року Кабінет Міністрів України скасував обов'язкове ліцензування для більшості агротоваровиробників, залишивши його лише для чотирьох культур (пшениця, кукурудза, насіння ріпаку, насіння соняшнику) при експорті до п'яти країн Східної Європи. На 2026 рік цей режим підтверджено Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2026 рік» від 31 грудня 2025 року № 1795 [46].

Окремим нововведенням стало запровадження вивізного мита на олійні культури. Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо ставок вивізного мита на окремі види товарів» від 16 липня 2024 року № 3854-IX (зі змінами, внесеними Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України "Про інтегроване..."» від 16 липня 2025 року № 4536-IX) з вересня 2025 року встановлено 10% мито на експорт соєвих бобів та насіння ріпаку [44]. Водночас передбачено звільнення від сплати цього мита для агровиробників, які експортують власно вирощену продукцію. Порядок підтвердження власного вирощування визначено Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання підтвердження власного вирощування окремих видів сільськогосподарської продукції для цілей експорту» від 3 жовтня 2025 року № 1256, яка набрала чинності 5 жовтня 2025 року [48].

Логістична складова також зазнала змін. Після виходу Росії із «зернової угоди» Україна самостійно запровадила Український зерновий коридор. У січні 2025 року через Дунайський та Одеський порти ним експортовано 86% вітчизняної агропродукції. Станом на середину 2025 року коридором перевезено понад 168,9 млн тонн вантажів, з яких 100 млн тонн становлять зернові.

2.2. Використання цифрових технологій та електронних сервісів у митному оформленні

Сучасний етап розвитку митної справи в Україні характеризується глибокою

цифровою трансформацією, що охоплює всі ключові процеси – від подання декларації до аналізу ризиків та сплати платежів. Цей процес, що значно пришвидшився під час воєнного стану, спрямований на мінімізацію людського фактора, підвищення прозорості та прискорення зовнішньоекономічних операцій.

Центральним елементом цієї системи є веб-портал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» (cabinet.customs.gov.ua). Через Особистий кабінет на цьому порталі учасники ЗЕД та громадяни можуть подавати документи, отримувати рішення митних органів та сплачувати платежі. Функціонал порталу постійно розширюється: у 2025 році він став основою для повноцінної електронної взаємодії між митницею та бізнесом, що дозволило мінімізувати людський фактор. Зокрема, було спрощено сплату митних платежів завдяки оновленню сторінки «Рахунки для сплати митних платежів» в Особистому кабінеті, де автоматизоване заповнення реквізитів через профіль забезпечує єдиний цифровий інтерфейс та підвищує прозорість контролю стану платежів.

Базовою процедурою є електронне декларування – подання митної декларації у цифровому форматі, засвідченої кваліфікованим електронним підписом (КЕП), яке є обов'язковим для більшості процедур і має таку ж юридичну силу, як і паперова. Для спрощення процедур для громадян, зокрема при отриманні міжнародних експрес-відправлень, 18 квітня 2023 року у повному обсязі набрав чинності **наказ Міністерства фінансів України «Про оформлення міжнародних поштових та експрес-відправлень і затвердження Змін до Порядку заповнення митних декларацій за формою єдиного адміністративного документа» від 4 січня 2023 року № 6 [49]**. Цим наказом, зокрема, було запроваджено спрощену форму М-16 для декларування експрес-відправлень вартістю до 10 000 євро, яку можна подати зі смартфона.

Технічним «серцем» митниці є Автоматизована система митного оформлення (АСМО), яка забезпечує обробку декларацій. Наразі відбувається масштабний перехід від застарілої АСМО «Інспектор» до нової централізованої системи АСМО «Центр» (відомої також як ЄAIC2). Ключовим кроком у цьому переході стало впровадження з 25 грудня 2025 року модуля «Запити та рішення» у

складі АСМО «Центр». Цей модуль призначений для автоматизації комунікації між декларантом та митницею щодо визначення митної вартості товарів, країни походження та класифікації згідно з УКТ ЗЕД. Відтепер такі запити та рішення формуються та адмініструються в новій автоматизованій системі без зайвих ручних та паперових процедур. Прийняті рішення (на першому етапі – лише щодо митної вартості) надсилаються декларанту у складі зворотного повідомлення на подану митну декларацію та в будь-який час доступні в Особистому кабінеті на порталі «Єдине вікно для міжнародної торгівлі». Запровадження цього модуля скорочує час митного оформлення, усуває зайві бюрократичні переміщення та дублювання дій, а також робить процес більш прозорим як для учасників ЗЕД, так і для посадових осіб митниці. Модуль є однією з ключових передумов повного переходу митного оформлення на АСМО «Центр», який планується здійснити найближчим часом.

Функціонування зазначених інформаційних систем базується на **наказі Міністерства фінансів України «Про затвердження Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему митних органів, порядок і умови застосування її систем» від 19 травня 2023 року № 263 [50]**. Цей документ визначає правові засади створення та функціонування Єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів (ЄАІС) та інших систем митного оформлення, а також встановлює їх основні завдання, зокрема забезпечення виконання митних формальностей.

Ключовим інструментом автоматизації митного контролю є Система управління ризиками (СУР), яка аналізує декларації за заданими профілями ризику, щоб визначити, які саме вантажі потребують поглибленої перевірки. З метою приведення української СУР у відповідність до європейських стандартів, 8 квітня 2025 року Державна митна служба України розпочала випробування оновленої автоматизованої системи управління ризиками (АСУР 2.0). Оновлена система покликана перевести значну частину даних з паперу в цифру, а процесів – з офлайн-режиму в онлайн. Зокрема, АСУР 2.0 має дозволити вести електронний реєстр профілів ризику, замінивши ним складний у користуванні паперовий, а також

оцифрувати історію профілю. Система забезпечує весь процес створення, редагування та видалення профілів, а також має інструменти моніторингу та аналізу ефективності ризиків. Цей крок є частиною стратегії зменшення людського фактору при прийнятті рішень про проведення митних формальностей, що відповідає вимогам Митного кодексу ЄС.

У рамках розвитку АСУР Держмитслужба також інтегрувала в неї дві ключові технології: генеративний штучний інтелект (ШІ) OpenAI від Microsoft та систему бізнес-аналізу (BI) власної розробки. Це дозволило поєднати сильні сторони обох систем: BI щоденно автоматично кластеризує попередні митні оформлення, виділяючи сукупності індикаторів ризику («червоні кластери»). Якщо на відправлення вказує ШІ, і воно одночасно має характеристики «червоного кластера» за даними BI, то таке відправлення вважається ризиковим із високим ступенем впевненості, що дозволяє генерувати відповідні форми митного контролю.

Окрім того, ШІ знаходить дедалі ширше застосування у практичних сервісах для громадян. Зокрема, при митному оформленні автомобілів запроваджено розпізнавання характеристик транспортного засобу за VIN-кодом: достатньо ввести VIN, і система автоматично спробує знайти технічні дані. Крім того, штучний інтелект забезпечує автоматичне заповнення частини граф декларації на основі фото техпаспорта, зчитуючи всі можливі характеристики автомобіля, що містяться у документі. Також ШІ використовується для розпізнавання номерних знаків автомобілів за фото з подальшою інформаційною взаємодією з ІТ-системою прикордонної служби, а також в Telegram-боті Держмитслужби для надання швидких відповідей на типові запитання щодо митних правил та процедур.

Значним кроком у напрямку відкритості даних стало запровадження у 2025 році автоматизованого доступу до власних митних декларацій через API (Open API). Це дозволило підприємствам інтегрувати свої інформаційні системи з «Єдиним вікном для міжнародної торгівлі» та працювати з актуальними даними за три попередні роки, зменшуючи час на обробку інформації та підготовку звітності.

Цифровізація митних процедур є ключовою вимогою для гармонізації з Митним кодексом ЄС, а перехід на електронний обмін даними в межах Нової комп'ютеризованої транзитної системи (NCTS) є одним з головних пріоритетів. Попри успіхи, існують і виклики: необхідність постійного технічного оновлення, забезпечення кібербезпеки та навчання персоналу. Проте стратегічний курс на повну цифровізацію, визначений Міністерством фінансів України, залишається незмінним, а подальший розвиток електронних сервісів сприятиме як підвищенню фіскальної ефективності митних органів, так і створенню сприятливих умов для ведення бізнесу в Україні.

Оцінка використання цифрових технологій та електронних сервісів у митному оформленні наведена у табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Оцінка використання цифрових технологій та електронних сервісів у митному оформленні

№	Сервіс	Ключові характеристики та функціонал	Вплив на фіскальну функцію та ефективність	Виклики та обмеження
1	2	3	4	5
1	«Єдине вікно для міжнародної торгівлі»	Єдиний державний інформаційний веб-портал для подання документів, отримання рішень та сплати платежів. Об'єднує митний, санітарний, ветеринарний, екологічний та інші види контролю.	Мінімізація людського фактора, зменшення корупційних ризиків, прискорення процедур. Автоматизація заповнення реквізитів підвищує прозорість сплати платежів.	Потребує постійного технічного оновлення та кіберзахисту. Окремі види контролю досі недостатньо інтегровані.
2	Електронне декларування / АСМО «Центр»	Обов'язкове подання митних декларацій у цифровому форматі з КЕП. Модуль «Запити та рішення» (з 25.12.2025) автоматизує комунікацію щодо митної вартості, класифікації, країни походження.	Скорочення часу оформлення (експорт та транзит стали швидшими на 28%), зменшення паперової роботи. Прозорість процесів для декларантів.	Повний перехід з АСМО «Інспектор» триває. Потребує навчання персоналу.
3	Система управління ризиками (АСУР 2.0)	Автоматизований аналіз декларацій за профілями ризику, визначення форм і обсягів митного контролю. Електронний реєстр	Зосередження контрольних ресурсів на операціях з високим фіскальним ризиком. Зменшення	Перебуває в досвідній експлуатації (з 08.04.2025). Потребує подальшого

Кінець таблиці 2.2

1	2	3	4	5
		профілів, інтеграція з ІІІ та ВІ.	людського фактора при прийнятті рішень.	доопрацювання та інтеграції з АСМО 2.0.
4	Штучний інтелект (ІІІ)	Розпізнавання характеристик авто за VIN-кодом та фото техпаспорта, автоматичне заповнення декларацій. Розпізнавання номерних знаків, ІІІ в Telegram-боті.	Прискорення оформлення, зменшення помилок «людського фактора», підвищення зручності для громадян.	Обмежене застосування (переважно для авто). Потребує постійного оновлення баз даних.
5	Опен АРІ (доступ до митних декларацій)	Автоматизований доступ до власних митних декларацій (поточний + 3 Інтеграція інформаційних систем підприємств з «Єдиним вікном».	Зменшення часу на обробку даних та підготовку звітності. Підвищення прозорості ЗЕД для бізнесу.	Доступ лише до власних декларацій. технічної готовності підприємств.
6	NCTS (спільний транзит) / «Митний безвіз»	Електронна транзитна система відповідно до Конвенції про процедуру спільного транзиту. Фаза 5 впроваджена, готується Фаза 6.	142 тис. транзитних декларацій у 2025 році (рекорд). Прискорення транзиту, зменшення адмінвитрат, гармонізація з ЄС.	Потребує постійного технічного оновлення. Залежність від готовності інших країн-учасниць.
7	Цифрові сервіси підтримки	Telegram-бот Держмитслужби (з ІІІ), спрощена сплата платежів в Особистому кабінеті, електронний талон замість штампа, автоматизація обміну даними в морських портах.	Підвищення доступності інформації, зменшення черг, скорочення бюрократичних процедур.	Окремі сервіси ще не охоплюють усі види контролю.
8	Безпекові та технічні рішення	Рівень доступності ІТ-систем власної розробки – не менше 99,95% (більшість – понад 99,99%) при цілодобовій експлуатації. Використання бодікамер, впровадження КЕП.	Забезпечення безперебійності митних процедур на рівні критичної інфраструктури.	Потребує постійного інвестування в кібербезпеку та оновлення обладнання.

Цифрові технології стали невід’ємною складовою митного оформлення, забезпечуючи підвищення фіскальної ефективності (завдяки автоматизованому контролю ризиків та прозорій сплаті платежів), значне прискорення зовнішньоекономічних операцій та зменшення корупційних ризиків. Подальший розвиток електронних сервісів, визначений урядовими програмами цифрової

трансформації до 2026 року, є стратегічним пріоритетом на шляху до повної інтеграції України в митний простір Європейського Союзу.

2.3. Вплив воєнного стану на обсяги митних платежів та наповнення державного бюджету

Запровадження воєнного стану в Україні 24 лютого 2022 року спричинило фундаментальні зміни в економічних процесах держави, зокрема у сфері митного адміністрування. Митні платежі є одним із ключових джерел наповнення державного бюджету, поряд із внутрішніми податковими надходженнями та міжнародною допомогою. В умовах воєнного стану перед митними органами постало подвійне завдання: забезпечити безперебійне надходження коштів до бюджету для фінансування обороноздатності та соціальних видатків, а також максимально сприяти імпорту критично важливих товарів. Це призвело до значного збільшення обсягів пільгового ввезення, що, своєю чергою, мало вплинуло на структуру та динаміку митних платежів. Незважаючи на війну, загальні обсяги митних надходжень, як і вартісні та фізичні обсяги оподаткованого імпорту, демонструють стійку тенденцію до зростання.

Динаміка частки митних платежів у структурі доходів Державного бюджету України за 2020–2024 рр. наведена у табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Динаміка частки митних платежів у структурі доходів Державного бюджету України за 2020–2024 рр. [51]

Статті доходів	2020	2021	2022	2023	2024	Темп росту, % (2024/2023)
1	2	3	4	5	6	7
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції (митні платежі)	1,28	1,42	1,47	1,52	1,55	+1,9
Офіційні трансферти	0,31	0,27	0,53	1,61	0,85	-47,1
Разом доходів (без урахування міжбюджетних трансфертів)	99,69	99,73	99,47	98,39	99,15	+0,77
Податкові надходження (всього)	52,87	54,21	53,13	45,03	52,74	+17,10

Кінець таблиці 2.3

1	2	3	4	5	6	7
з них: податки на доходи, прибуток	15,12	15,44	14,85	13,13	19,12	+45,67
рентна плата	5,03	5,21	4,78	2,26	1,68	-25,64
внутрішні податки на товари та послуги	31,34	32,01	31,85	27,99	30,25	+8,06
інші податки та збори	0,10	0,13	0,19	0,14	0,14	0,0
Неподаткові надходження	19,25	18,76	19,39	37,10	31,22	-15,85
Доходи від операцій з капіталом	0,02	0,01	0,03	0,00	0,01	–
Від ЄС, іноземних урядів, міжнародних організацій	27,52	26,25	26,91	16,24	15,17	-6,55
Цільові фонди	0,03	0,04	0,01	0,02	0,02	0,0
Усього доходів	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	

На основі таблиці можна зробити висновок, що частка митних платежів у структурі доходів Державного бюджету України за 2020–2024 роки мала стійку тенденцію до зростання: з 1,28% до 1,55%. Незважаючи на воєнний стан, цей показник щороку збільшувався (хоча темпи зростання сповільнилися з 10,9% до 1,9%). На відміну від рентної плати, яка різко впала, митні платежі виявилися відносно стабільним джерелом доходів. Це свідчить про посилення фіскальної функції мита навіть в умовах війни та ефективність митного адміністрування.

У табл. 2.4 наведемо динаміку вартісних обсягів експорту та імпорту товарів і послуг України у 2020–2024 роках (млрд дол. США).

Таблиця 2.4 – Динаміка вартісних обсягів експорту та імпорту товарів і послуг України у 2020–2024 роках (млрд дол. США) [51]

Показник	2020	2021	2022	2023	2024	Темп зміни 2024/2023, %
Імпорт товарів	51,92	69,76	55,55	63,81	69,29	+8,59
Імпорт послуг	11,16	14,42	27,70	25,35	22,75	–10,26
Експорт товарів	45,14	63,11	40,90	34,68	38,89	+12,14
Експорт послуг	15,56	18,39	16,62	16,60	17,23	+3,80

У 2024 році порівняно з 2023 роком спостерігалось зростання імпорту товарів (+8,59%) та експорту товарів (+12,14%), що свідчить про поступове відновлення

торговельних потоків після спаду 2022–2023 років. Водночас імпорт послуг скоротився на 10,26%, що може бути пов'язано зі зменшенням обсягів транспортних, фінансових та інших послуг в умовах війни. Експорт послуг залишився майже на рівні попереднього року з незначним зростанням (+3,8%).

Динаміка кількості оформлених декларацій митними органами України у 2020–2024 рр. (тис. шт.) представлено у табл. 2.5.

Таблиця 2.5 – Динаміка кількості оформлених декларацій митними органами України у 2020–2024 рр. (тис. шт.) [51]

Показник	2020	2021	2022	2023	2024
Оформлено митних декларацій – всього	3 680,0	3 850,0	3 532,8	3 517,6	3 757,8
на ввезення (надходження)	2 650,0	2 780,0	2 501,3	2 540,3	2 857,6
на вивезення (пересилання)	980,0	1 020,0	929,8	950,0	878,2
на внутрішній транзит	30,0	28,0	22,5	12,8	14,6
на прохідний транзит	20,0	22,0	79,2	14,5	7,4
Оформлено електронних митних декларацій	3 650,0	3 820,0	3 499,8	3 501,2	3 743,7
на ввезення (надходження)	2 640,0	2 770,0	2 492,3	2 530,2	2 847,4
на вивезення (пересилання)	975,0	1 015,0	926,4	947,2	875,1
на внутрішній транзит	30,0	28,0	22,5	12,8	14,6
на прохідний транзит	5,0	7,0	58,6	11,0	6,5
Оформлено інших митних документів	620,0	650,0	556,3	485,1	316,6
уніфікованих митних квитанцій МД-1	280,0	290,0	253,1	212,6	209,1
оглядових розписів М-15	260,0	270,0	229,5	176,0	57,3
митних декларацій М-16	80,0	90,0	73,7	96,5	50,2
Кількість осіб-резидентів на централізованому обліку	165,0	172,0	180,7	196,3	209,7
взятих на облік з початку року	21,0	22,0	19,5	15,6	13,4
здійснювали митні формальності з товарами з початку року	58,0	60,0	53,1	49,5	47,6
Кількість осіб-нерезидентів на централізованому обліку	6,5	7,2	8,1	11,1	11,7

У 2022–2023 роках спостерігалось загальне зниження кількості митних декларацій порівняно з довоєнними 2020–2021 роками (особливо різке падіння прохідного транзиту у 2023 році). Однак у 2024 році намітилося зростання загальної кількості декларацій (+6,8% до 2023 року), насамперед за рахунок

імпортних операцій (+12,5% до 2023 року). Експортні декларації, навпаки, скоротилися на 7,6% через блокаду морських портів у першій половині 2024 року. Кількість оформлених інших митних документів (МД-1, М-15, М-16) неухильно знижується, що свідчить про перехід до електронного декларування. Позитивною тенденцією є зростання кількості осіб-резидентів та нерезидентів на централізованому обліку, що говорить про збільшення кількості учасників ЗЕД.

Динаміку розподілу вантажопотоків за регіональними напрямками митного кордону України у 2021 та 2024 роках приведемо у табл. 2.6.

Таблиця 2.6 – Динаміка розподілу вантажопотоків за регіональними напрямками митного кордону України у 2021 та 2024 роках [51]

Напрямок кордону	2021	2024	Зміна структури
Західний кордон	1 456 тис. вантажівок (32,4%)	3 287 тис. вантажівок (78,6%)	зростання частки на +46,2 в.п.
Східний кордон	2 134 тис. вантажівок (47,5%)	423 тис. вантажівок (10,1%)	зниження частки на – 37,4 в.п.
Південний кордон	567 тис. вантажівок (12,6%)	78 тис. вантажівок (1,9%)	зниження частки на – 10,7 в.п.
Північний кордон	334 тис. вантажівок (7,4%)	0	повне припинення руху
Загалом	4 491 тис.	3 788 тис.	–15,7%

Аналіз перерозподілу вантажопотоків через пункти пропуску України у 2021 та 2024 роках свідчить про кардинальну зміну географії зовнішньоторговельних перевезень у зв'язку з повномасштабним вторгненням. Якщо у 2021 році домінуючим був східний напрямок (47,5% усіх вантажівок), то до 2024 року його частка скоротилася до 10,1%, а південний та північний напрямки практично втратили своє значення (1,9% та 0% відповідно). Натомість західний кордон став головною транспортною артерією: його частка зросла з 32,4% до 78,6%, а абсолютний обсяг вантажопотоку збільшився більш ніж удвічі (з 1,456 млн до 3,287 млн вантажівок). Загальний обсяг вантажопотоку скоротився на 15,7% (з 4,491 млн до 3,788 млн), що відображає загальне зниження економічної активності та втрату контролю над частиною територій. Таким чином, воєнний стан спричинив повне переорієнтування логістичних маршрутів на західний кордон, що створило

додаткове навантаження на пункти пропуску з Польщею, Угорщиною, Словаччиною та Румунією, а також зумовило необхідність розширення їх пропускної спроможності та цифровізації процедур.

Проведений аналіз впливу воєнного стану на обсяги митних платежів та наповнення державного бюджету України дозволяє зробити такі підсумкові висновки.

По-перше, фіскальна функція мита в умовах воєнного стану не тільки не послабилася, але й відносно посилилася. Незважаючи на руйнування економіки, втрату значної частини виробничих потужностей і логістичної інфраструктури, частка митних платежів у структурі доходів державного бюджету зросла з 1,28% у 2020 році до 1,55% у 2024 році, демонструючи щорічне позитивне зростання. На відміну від рентної плати, яка впала більш ніж утричі, митні платежі виявилися значно стійкішими до воєнних шоків. Це свідчить про ефективність заходів митного адміністрування, впровадження системи управління ризиками та цифровізацію процедур, які дозволили зберегти контроль над оподаткуванням зовнішньоекономічних операцій навіть в умовах війни.

По-друге, структура зовнішньої торгівлі зазнала кардинальних змін, що безпосередньо вплинуло на обсяги митних надходжень. Вартісні обсяги імпорту товарів, який є основною базою для справляння мита та ПДВ, після різкого падіння у 2022 році (+55,55 млрд дол.) почали відновлюватися вже у 2023–2024 роках, досягнувши у 2024 році 69,29 млрд дол., що майже відповідає довоєнному рівню 2021 року (69,76 млрд дол.). Експорт товарів, навпаки, скоротився більш ніж на третину порівняно з 2021 роком (з 63,11 млрд дол. до 38,89 млрд дол. у 2024 році), що зумовлено блокадою морських портів та руйнуванням логістичних маршрутів. Це призвело до зміни акцентів у роботі митниці: фокус змістився на імпортне оподаткування, тоді як експортне мито (зокрема на олійні культури) стало додатковим, але не основним джерелом.

По-третє, інтенсивність митного оформлення, попри початковий спад, демонструє ознаки відновлення. Кількість митних декларацій у 2024 році сягнула 3,7578 млн, що на 6,8% більше, ніж у 2023 році, хоча все ще поступається

довоєнним показникам 2020–2021 років (3,68–3,85 млн). Особливо показовим є зростання кількості імпорتنих декларацій (+12,5% у 2024 році), що корелює з відновленням імпорту. Водночас спостерігається стійка тенденція до скорочення паперових митних документів (МД-1, М-15, М-16), що підтверджує успішний перехід на електронне декларування – частка електронних декларацій у загальній кількості перевищує 99,6%.

По-четверте, воєнний стан спричинив тотальну переорієнтацію вантажопотоків із південно-східного на західний напрямок. Якщо у 2021 році 47,5% вантажівок прямували через східний кордон, а 12,6% – через південний, то до 2024 року ці частки скоротилися до 10,1% та 1,9% відповідно, а північний напрямок повністю припинив функціонування. Натомість західний кордон став головною логістичною артерією, акумулюючи 78,6% усього вантажопотоку. Це створило безпрецедентне навантаження на пункти пропуску з Польщею, Угорщиною, Словаччиною та Румунією, що зумовило необхідність їх модернізації, запровадження електронних черг та посилення міжнародної координації.

У підсумку, воєнний стан став потужним каталізатором трансформації митної системи України. Головними змінами стали: відносне зростання фіскальної ролі мита на тлі падіння інших податкових джерел; відновлення імпорту до майже довоєнного рівня; прискорення цифровізації та електронного декларування; повна переорієнтація логістики на західний кордон. Незважаючи на колосальні виклики, митна система не тільки вижила, але й продемонструвала здатність адаптуватися, забезпечуючи стабільне наповнення державного бюджету – критично важливе джерело для фінансування обороноздатності та соціальної стабільності в умовах війни. Подальше вдосконалення митного адміністрування, розширення електронних сервісів та розбудова пропускнуєї спроможності західного кордону залишаються стратегічними пріоритетами на шляху до післявоєнного відновлення економіки України.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

3.1. Імплементация митного оформлення до вимог митного законодавства ЄС

Імплементация митного законодавства України до стандартів Європейського Союзу є одним із ключових структурних завдань євроінтеграційного курсу держави, що набуло нового виміру після отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС у червні 2022 року. Митна сфера є однією з тих, де Україна досягла найвищих результатів: рівень імплементации по митному напрямку за Угодою про асоціацію між Україною та ЄС у 2024 році сягнув 91% і є одним із найвищих показників серед інших напрямів. Водночас перехід від часткової гармонізації до повного застосування митного законодавства ЄС є тривалим та багатовимірним процесом, що охоплює нормативно-правову, організаційну, технологічну та інституційну складові.

Правовою основою євроінтеграційних змін у митній сфері є Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ратифікована Верховною Радою у вересні 2014 року (Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 16 вересня 2014 року № 1678-VII [54]), Глава 5 Розділу IV якої передбачає поступову гармонізацію митного законодавства України з досягненням спільноти. Реалізація цих зобов'язань відбувається в рамках виконання Плану заходів Кабінету Міністрів України, що базується на рекомендаціях Європейської Комісії з щорічних звітів про прогрес України.

Ключовим нормативним актом у цій сфері став Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементации деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу» від 22 серпня 2024 року № 3926-IX (далі – Закон № 3926-IX) [53], підписаний Президентом 17 жовтня 2024 року. Цей закон має на

меті наблизити Україну до повного застосування митного законодавства ЄС та відобразити його окремі положення у Митному кодексі України. З 19 квітня 2025 року набрали чинності ключові положення цього закону, спрямовані на гармонізацію процедур з європейськими стандартами та підвищення ефективності виконання митних формальностей.

Закон № 3926-IX запровадив низку принципів змін, що торкаються організації митного оформлення в Україні.

По-перше, впроваджено модель митного представництва за підходом ЄС із чітким розмежуванням між прямим і непрямим митним представництвом: прямий представник діє від імені та в інтересах особи, яку представляє, і всі зобов'язання перед митницею несе сама особа; натомість непрямий представник діє в інтересах особи, яку він представляє, але від власного імені, і в цьому випадку відповідальність перед митницею передбачена за особою та митним представником спільно.

По-друге, впроваджено єдину систему критеріїв та умов для митних брокерів, утримувачів митних складів, складів тимчасового зберігання та інших об'єктів, які підлягають митному контролю, з наданням окремих авторизацій для кожного об'єкта.

По-третє, приведено положення Кодексу щодо доставки, пред'явлення товарів, а також їх тимчасового зберігання під митним контролем у відповідність до Регламентів ЄС, а також удосконалено розділ щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України.

По-четверте, доповнено статтю щодо проведення пост-митного контролю після митного оформлення товарів, включаючи перевірку правильності нарахування і сплати митних платежів, та розширено можливості електронної комунікації між митними органами та декларантами.

Інститут авторизованого економічного оператора (АЕО) є одним із центральних елементів митної системи ЄС та ключовим інструментом спрощення митних процедур для надійних учасників ЗЕД. За даними ЄС, понад 80% усіх

митних оформлень здійснюється підприємствами із авторизацією АЕО. В Україні інститут АЕО було запроваджено у Митному кодексі 2012 року, і у вересні 2020 року Держмитслужбою було зареєстровано першу заяву про надання авторизації АЕО. Авторизація надається підприємствам двох типів: АЕО-С (спрощення) та АЕО-Б (безпека та надійність). Декларант, який набуває статусу АЕО, користується «довіренним» ставленням митного органу, зокрема спеціальними спрощеннями під час проходження митних формальностей і перевагами при митному контролі, включаючи пріоритетне виконання митних формальностей та зниження ступеня ризику.

Стратегічним орієнтиром євроінтеграції у митній сфері є розробка та прийняття нового Митного кодексу України, повністю побудованого на засадах Митного кодексу ЄС. 26 серпня 2025 року протокольним рішенням Уряду було підтримано проєкт нового Митного кодексу України – фундаментального документа для євроінтеграції України у митній сфері, розробленого на основі митного законодавства ЄС фахівцями Мінфіну і Держмитслужби за підтримки експертів проєктів технічної підтримки ЄС. Заступник Голови Держмитслужби наголосив на необхідності прийняття нового Митного кодексу для завершення переговорів за Розділом 29 «Митний союз», як одного з ключових етапів на шляху України до членства в ЄС [1].

Прийняття нового Митного кодексу передбачає синхронізацію митних процедур з процедурами, запровадженими в ЄС, що значно спростить та прискорить торгівлю з країнами-членами ЄС, знижуючи витрати для бізнесу, а також дозволить компаніям оптимізувати свої виробничі та логістичні ланцюги без необхідності враховувати різні підходи в застосуванні митних процедур.

Важливим технологічним вектором євроінтеграції є участь України у Новій комп'ютеризованій транзитній системі (NCTS). Україна у квітні 2024 року здійснила перехід на застосування NCTS Фаза 5 у числі перших 20 країн з 36 країн Конвенції, а також надає допомогу іншим країнам у проведенні тестів на відповідність для запровадження оновленої версії. Крім того, Держмитслужба вже розпочала роботу над розробкою NCTS Фаза 6 за підтримки європейських

партнерів, а також ведеться налагодження обміну попередньою митною інформацією з країнами-членами ЄС.

Стратегічну основу для цифрової та інституційної гармонізації митної системи з ЄС закладають два ключові документи. Було прийнято Національну стратегію доходів – 2030 та Довгостроковий національний стратегічний план цифрового розвитку Державної митної служби України, обидва з яких спрямовані на адаптацію митного законодавства України до митного законодавства ЄС, впровадження ІТ-систем, сумісних з ІТ-системами Євросоюзу, а також підвищення інституційної спроможності митниці для виконання європейського законодавства.

У таблиці 3.1 систематизовано ключові напрями та заходи імплементації митного оформлення України до вимог митного законодавства ЄС.

Таблиця 3.1 – Ключові напрями імплементації митного оформлення України до вимог митного законодавства ЄС

Напрямок	Зміст заходів	Нормативна основа	Стан виконання
1	2	3	4
Законодавча гармонізація	Внесення змін до Митного кодексу України (МКУ) щодо митного представництва, авторизацій, складів тимчасового зберігання (ТЗ), захисту інтелектуальної власності (ІВ)	Закон № 3926-ІХ від 22.08.2024	Набрав чинності з 19.04.2025
Новий Митний кодекс	Розробка МКУ на основі Митного кодексу ЄС (замість чинного кодексу)	Протокольне рішення Уряду від 26.08.2025	Направлено Єврокомісії для оцінки
Інститут АЕО	Запровадження авторизацій АЕО-С (спрощення) та АЕО-Б (безпека) для надійних учасників ЗЕД	МКУ, Постанова КМУ № 1092 від 27.09.2022	Діє; активна видача авторизацій
Транзитна система NCTS	Перехід на Фазу 5 NCTS, підготовка до Фази 6	Конвенція про спільний транзит	Фаза 5 – з квітня 2024; Фаза 6 – в розробці
Цифрова інтеграція	ІТ-системи, сумісні з системами ЄС; обмін попередньою митною інформацією	Стратегічний план цифрового розвитку ДМСУ	В процесі впровадження
Пост-митний контроль	Розвиток аудиту після митного оформлення за стандартами ЄС	Ст. 344-1 МКУ (в ред. Закону № 3926-ІХ)	Набрав чинності

Кінець таблиці 3.1

1	2	3	4
Переговори за Розділом 29	Завершення скринінгу відповідності митного законодавства вимогам ЄС	Угода про асоціацію; план переговорів	Скринінг завершено у II кв. 2025 р.

Джерело: складено автором на основі законодавства України та даних Держмитслужби.

Проведений аналіз свідчить про те, що процес імплементації митного оформлення до вимог митного законодавства ЄС є комплексним та багатовимірним. Він охоплює щонайменше чотири взаємопов'язані виміри: нормативний (гармонізація законодавства), інституційний (реформа митних органів та введення нових суб'єктів – митних представників, АЕО), технологічний (впровадження NCTS, АСМО «Центр», систем управління ризиками, сумісних з ЄС) та процедурний (запровадження нових форм декларування, пост-аудиту, спрощень для надійних операторів).

Водночас існують системні виклики, що уповільнюють темпи адаптації. По-перше, повна відповідність Митному кодексу ЄС вимагатиме прийняття нової редакції МКУ та масштабного перехідного періоду для бізнесу. По-друге, воєнний стан об'єктивно обмежує ресурси та адміністративні можливості для системних реформ, зміщуючи пріоритети митниці на забезпечення потреб оборони та гуманітарних потоків. По-третє, значна частина норм потребує розробки підзаконних актів, без яких їх практичне застосування залишається обмеженим. По-четверте, взаємне визнання статусу АЕО між Україною та ЄС поки що не досягнуто, що обмежує реальні переваги для українського бізнесу при роботі з європейськими партнерами.

Незважаючи на зазначені виклики, загальна динаміка євроінтеграції митної сфери є беззаперечно позитивною. Досягнутий рівень імплементації у 91%, завершення скринінгу за Розділом 29 «Митний союз» у 2025 році, набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу» від 22 серпня 2024 року № 3926-IX та підготовка нового Митного кодексу свідчать про послідовне та цілеспрямоване наближення митної системи України до стандартів

ЄС. Стратегічним орієнтиром залишається повна відповідність митного законодавства України Митному кодексу ЄС як обов'язкова умова для завершення переговорів щодо членства та подальшої інтеграції у єдиний митний простір Євросоюзу.

3.2. Основні виклики для митного оформлення товарів в умовах воєнного стану

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації з 24 лютого 2022 року поставило перед системою митного оформлення України безпрецедентні виклики, що мають комплексний характер і охоплюють операційну, інфраструктурну, кадрову, технологічну та фіскальну складові. Незважаючи на те що митна система в цілому впоралася з критичними навантаженнями першого року повномасштабної війни і навіть продемонструвала здатність до адаптації та зростання фіскальних надходжень, ряд системних проблем залишається невирішеним і потребує окремого аналізу. Державна митна служба України в умовах воєнного стану загалом забезпечила виконання своїх основних функцій та повноважень, але не має необхідного сучасного матеріально-технічного потенціалу для ефективного забезпечення заходів митного контролю: критично низькою є кількість скануючих систем, а митний контроль недостатньо автоматизований.

Сукупність основних викликів для митного оформлення товарів в умовах воєнного стану доцільно систематизувати за такими групами: логістично-інфраструктурні, організаційно-правові, технологічні, кадрові та фіскально-контрольні.

Перша група – логістично-інфраструктурні виклики. Одним із найбільш відчутних наслідків воєнного стану для митної системи стала кардинальна переорієнтація вантажопотоків. Більшу частину логістичних процесів було зосереджено в Київському регіоні: там само розміщувалася більшість складів, які займалися зберіганням, формуванням товарних партій, консолідацією і розконсолідацією вантажів. Великі склади фактично розгромлено, що стало однією

з причин, чому основні імпортери, які формували вагому частку митних надходжень, майже припинили постачання товарів на територію України.

Крім проблеми з логістикою, існують проблеми організації митного оформлення на самих митницях: там, де тривають бойові дії, митниці не працюють, а чимало вантажів, які встигли перетнути кордон України на початку бойових дій, не були доставлені або загубилися. Повне закриття північного напрямку та різке скорочення пропускної спроможності південного та східного напрямків зумовило безпрецедентне перевантаження пунктів пропуску на заході України. Обсяг вантажопотоку через західний кордон зріс більш ніж удвічі – з 1,456 млн до 3,287 млн вантажівок, а його частка у загальній структурі збільшилася з 32,4% у 2021 році до 78,6% у 2024 році. Це створило хронічне перевантаження пунктів пропуску з Польщею, Угорщиною, Словаччиною та Румунією, тривалі черги та зростання транзакційних витрат для учасників зовнішньоекономічної діяльності.

Друга група – організаційно-правові виклики. Надзвичайно висока інтенсивність законодавчих змін, спричинена потребою оперативного реагування на умови воєнного стану, стала самостійним викликом для митної системи. Кожна нова пільга або спрощення вимагали оперативного розроблення підзаконних актів і адміністративних інструкцій. За новинами про скасування імпортного мита й ПДВ не встигало нормативне забезпечення всіх цих процесів, а бізнес очікував роз'яснень від Кабінету Міністрів або Міністерства фінансів щодо процедур митного оформлення, що також стало однією з причин зниження ділової активності.

Окремим правовим викликом є регулювання гуманітарної допомоги. Запроваджений у 2022 році декларативний принцип – коли товари визнаються гуманітарною допомогою на підставі поданої при перетині кордону декларації без проведення документальної перевірки – суттєво спростив митні формальності, але водночас створив ризики зловживань та неправомірного звільнення від сплати митних платежів. З 1 грудня 2023 року порядок було посилено: отримувачем гуманітарної допомоги можуть виступати виключно юридичні особи, включені до Єдиного реєстру отримувачів, однак пропуск через митний кордон товарів

військового призначення та подвійного використання в якості гуманітарної допомоги вимагає наявності у «єдиному вікні» дозвільних документів Державної служби експортного контролю України, що ускладнює та сповільнює митні формальності навіть для легітимних вантажів.

Серйозним організаційним викликом залишається контроль за ввезенням товарів за пільговими режимами. Широке застосування звільнень від митних платежів для оборонних, гуманітарних і енергетичних товарів вимагає додаткових адміністративних зусиль на етапі перевірки обґрунтованості застосування пільги та посиленого пост-митного контролю.

Третя група – технологічні виклики. Незважаючи на значний прогрес у цифровізації митних процедур, технологічна база митного оформлення залишається однією з найбільш уразливих ланок системи. За підсумками аудиту Рахункова палата надала 43 рекомендації щодо врегулювання питань покращення забезпечення митних органів технічними засобами митного контролю та підвищення ефективності використання таких засобів; підвищення якості митного контролю; розроблення нового реалістичного плану заходів з облаштування пріоритетних пунктів пропуску; проведення заходів, спрямованих на покращення захисту Єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів, забезпечення повної інтеграції інформаційних ресурсів, автоматизації та верифікації процесів інформаційної діяльності.

Встановлені Держмитслужбою мінімальні норми сканувань доведено лише до 9 пунктів пропуску у 2022 році та 8 – у 2023 році, а сформована центральна база зображень, отриманих за допомогою скануючих систем стаціонарного і мобільного типу, є неповною. Недостатня кількість вантажних скануючих систем (ВСКС) на пунктах пропуску є критичним інфраструктурним дефіцитом, що обмежує можливості фізичного контролю без затримки транспортних засобів.

Окремим технологічним викликом є тривалий перехід від застарілої АСМО «Інспектор» до нової системи АСМО «Центр», здійснення якого в умовах воєнного стану ускладнюється через потребу забезпечення безперервності митного оформлення і обмеженість ресурсів для навчання персоналу. Також актуальною є

проблема кібербезпеки митних інформаційних систем як елементів критичної інфраструктури держави в умовах активних кібератак із боку агресора.

Четверта група – кадрові виклики. Воєнний стан суттєво вплинув на кадровий потенціал митної служби. Мобілізація частини персоналу, переміщення співробітників з окупованих та прифронтових регіонів, підвищений рівень стресу та психологічного навантаження, а також загальний дефіцит кваліфікованих кадрів на ринку праці ускладнюють комплектування митних підрозділів. Підвищені навантаження на пунктах пропуску через перерозподіл вантажопотоків на захід потребують збільшення штату, що в умовах обмежених бюджетних ресурсів є складним завданням.

П'ята група – фінансово-контрольні виклики. Ця група є, мабуть, найбільш значущою з точки зору довгострокового впливу на систему державних фінансів. Незважаючи на воєнний стан, залишаються актуальними проблеми корупції, низької ефективності роботи, сірого імпорту й контрабанди. Водночас є підстави констатувати позитивну динаміку: частка «сірого імпорту» в Україні у 2024 році знизилася до рекордних 11,6%, що є найнижчим показником за всю історію спостережень. Для порівняння: у 2018 році цей показник становив 25,3%, а з того часу він скоротився більш ніж удвічі – 24,2% у 2020-му, 21,1% у 2021-му, 17,3% у 2022-му, 13,4% у 2023-му та 11,6% у 2024 році.

Разом із тим проблема недостовірного декларування митної вартості залишається системним ризиком. Заниження митної вартості безпосередньо скорочує базу оподаткування митом, ПДВ та акцизним податком, завдаючи прямих втрат державному бюджету. У перші дні повномасштабної війни митниця давала лише 15% довоєнних надходжень, і більшість імпорту, який завозили до війни, перетворилася на гуманітарну допомогу. Хоча надалі надходження відновилися, широке застосування пільгових режимів зберігає ризик відтермінованих фінансових втрат – тих, що виявляються лише в рамках пост-митного аудиту [55].

Таким чином, виклики, з якими зіткнулася система митного оформлення України в умовах воєнного стану, є різноплановими і взаємопов'язаними. Кожен із них окремо є серйозним, а в сукупності вони формують складний контекст, в якому

митні органи змушені виконувати подвійне завдання – забезпечувати фіскальну функцію та сприяти безперебійному постачанню критично важливих товарів.

3.3. Перспективи реформування системи митного оформлення після завершення воєнного стану

Завершення воєнного стану відкриє для України нові можливості для комплексної трансформації системи митного оформлення, яка в умовах війни змогла забезпечити базові фіскальні функції, однак не мала достатніх ресурсів для системного реформування. Перспективи такого реформування визначаються трьома взаємопов'язаними стратегічними векторами: євроінтеграційним – як умовою членства в ЄС, фіскально-відновлювальним – як інструментом мобілізації ресурсів для відбудови країни, та інституційно-модернізаційним – як засобом підвищення ефективності та доброчесності митних органів.

Стратегічну основу реформування митної системи України закладено у двох ключових програмних документах. По-перше, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 року № 1218-р схвалено Національну стратегію доходів до 2030 року, розроблену на виконання Меморандуму про економічну та фінансову політику між Україною та МВФ з метою забезпечення макроекономічної та фінансової стабільності як у період воєнного стану, так і після його припинення. По-друге, Держмитслужбою прийнято Довгостроковий національний стратегічний план цифрового розвитку, спрямований на впровадження ІТ-систем, сумісних з ІТ-системами ЄС.

Головна мета Стратегії охоплює посилення фіскальної спроможності України, адаптацію податкового та митного законодавства до стандартів ЄС, а також створення стимулів для післявоєнного відновлення та економічного зростання. Важливим завданням є створення надійної, прозорої та клієнтоорієнтованої системи у митній сфері, здатної забезпечити довіру громадян та бізнесу до державних інституцій. При цьому реалізація Стратегії відбуватиметься послідовно: спочатку заплановано внутрішню реформу митних

органів, яка полягає в обмеженні втручання контролюючих органів у діяльність бізнесу через консолідацію даних і перехід на роботу зі знеособленою інформацією.

Перший напрям – прийняття нового Митного кодексу України. Найбільш масштабною та системоутворюючою реформою у сфері митного оформлення є розробка й прийняття нової редакції Митного кодексу України, повністю побудованої на засадах Митного кодексу ЄС. Керівний комітет з розробки нового Митного кодексу України затвердив відповідний графік підготовки та ухвалення документа: завершення розробки проекту – кінець квітня 2025 року, переклад та передача для оцінки експертам DG TAXUD – червень 2025 року, подання до Верховної Ради – до 31 серпня 2025 року, прийняття за основу – жовтень 2025 року, остаточне схвалення – січень 2026 року.

Усі зміни, які вже були впроваджені – «митний безвіз», інститут АЕО, право бути почутим, ухвалення та оскарження рішень, а також наступні, над якими активно ведеться робота, – вдосконалення застосування митних режимів та проходження служби в митних органах за контрактом, запровадження інститутів митного представництва і митного боргу – підпорядковані єдиній стратегічній меті: вступу України до ЄС.

Після завершення воєнного стану нормальний законодавчий процес дозволить повноцінно опрацювати новий Митний кодекс, провести широке громадське обговорення, розробити масштабний пакет підзаконних актів та забезпечити комфортний перехідний період для учасників ЗЕД.

Другий напрям – розвиток інституту авторизованого економічного оператора та взаємне визнання з ЄС. Інститут АЕО є одним із стратегічних пріоритетів реформування митного оформлення, оскільки саме він дозволяє реалізувати ризик-орієнтований підхід у найповнішому вигляді – надаючи реальні переваги надійним операторам і концентруючи контроль на ризикових операціях. За результатами 2025 року кількість авторизованих економічних операторів в Україні зросла до 100, тоді як у вересні 2024 року їх налічувалося лише 50. П'ять операторів отримали

обидва статуси АЕО-Б і АЕО-С, що підсилює позиції України у переговорах про взаємне визнання з ЄС.

За результатами 2025 року інструмент авторизованих економічних операторів перетворився в Україні на популярну форму співпраці бізнесу та митниці, а цифровізація, спрощення фінансових процедур, розвиток «митного безвізу» та інструменту АЕО формують передбачуване митне середовище, у якому бізнес отримує реальні переваги – економію часу, зниження витрат і зростання конкурентоспроможності на європейському ринку.

Після завершення воєнного стану стратегічним завданням є досягнення взаємного визнання статусу АЕО між Україною та ЄС. Узгоджена Дорожня карта взаємного визнання АЕО між Україною та ЄС вже існує, опрацьовується відповідність законодавства, аналізуються ІТ-аспекти взаємного визнання – тобто розпочаті консультації Україна-ЄС з цього питання. Взаємне визнання надасть українським підприємствам зі статусом АЕО відчутні практичні переваги при роботі з європейськими митними органами, суттєво прискоривши та здешевивши зовнішньоекономічні операції.

Третій напрям – модернізація інфраструктури пунктів пропуску. Повна переорієнтація вантажопотоків на захід, що відбулася під час воєнного стану, в поєднанні з руйнуванням інфраструктури на сході та півдні України зумовлює необхідність масштабної модернізації пунктів пропуску як невід'ємної умови відновлення нормального режиму зовнішньоекономічної діяльності. Після завершення воєнного стану першочерговими завданнями є: реконструкція та технічне переоснащення пунктів пропуску на всіх напрямках кордону; оснащення їх сучасними вантажними скануючими системами (ВСКС), дефіцит яких зафіксовано Рахунковою палатою; впровадження систем інтелектуального управління чергами та попереднього інформування; а також розбудова спільної інфраструктури з країнами ЄС – Польщею, Угорщиною, Словаччиною та Румунією.

Четвертий напрям – завершення цифрової трансформації митних процедур. Загалом понад 70% структур даних інформаційних систем Держмитслужби вже

узгоджуються з підходами митних адміністрацій країн ЄС, а 100% поштових та експрес-відправлень обробляється у цифровому форматі. Після завершення воєнного стану перед митними органами стоїть завдання завершити перехід на АСМО «Центр», здійснити повноцінне впровадження оновленої АСУР 2.0 у промислову експлуатацію, забезпечити інтеграцію митних ІТ-систем з аналогічними системами ЄС та розширити застосування штучного інтелекту для автоматизації рутинних процедур митного контролю.

Перехід від національних спрощень до європейських форматів – системи авторизованого економічного оператора, впровадження транзитних спрощень у спільному транзиті (NCTS) та спрощень для всіх надійних підприємств – є частиною стратегічної гармонізації митного законодавства України з європейським.

П'ятий напрям – інституційна реформа та антикорупційні заходи. Особливий акцент у Національній стратегії доходів робиться на антикорупційній складовій реформи митниці, оскільки саме традиційно митниця була головним наповнювачем державної скарбниці, але водночас залишається сферою підвищених корупційних ризиків. Після завершення воєнного стану з'являться сприятливі умови для проведення повноцінної атестації посадових осіб митних органів відповідно до Закону № 6490-д, запровадження конкурсних процедур призначення на посади, підвищення рівня оплати праці митників з метою залучення та утримання кваліфікованого персоналу, а також розширення застосування технологій, що мінімізують людський фактор при прийнятті контрольних рішень.

У таблиці 3.3 систематизовано перспективні напрями реформування системи митного оформлення після завершення воєнного стану із зазначенням очікуваних результатів та строків реалізації.

Таблиця 3.3 – Перспективні напрями реформування системи митного оформлення після завершення воєнного стану

Напрямок реформування	Ключові заходи	Очікувані результати	Горизонт реалізації
1	2	3	4

Кінець таблиці 3.3

1	2	3	4
Новий Митний кодекс на основі МК ЄС	Прийняття, розробка підзаконних актів, перехідний період	Повна правова гармонізація з митним процедурами ЄС, відповідність вимогам Розділу 29	2026–2028 рр.
Розвиток АЕО та взаємне визнання з ЄС	Нарощування кількості АЕО, завершення переговорів про взаємне визнання	Спрощення митних процедур для надійних операторів, конкурентні переваги для бізнесу	2026–2029 рр.
Модернізація пунктів пропуску	Реконструкція, оснащення ВСКС, спільна інфраструктура з ЄС, електронні черги	Зростання пропускної спроможності, скорочення часу митного оформлення	2026–2030 рр.
Завершення цифрової трансформації	Перехід на АСМО «Центр», АСУР 2.0, інтеграція з ІТ-системами ЄС	Повна автоматизація митних процедур, мінімізація людського фактора	2026–2028 рр.
Інституційна реформа та антикорупція	Атестація персоналу, конкурсні призначення, підвищення зарплат, деперсоніфікація	Зниження корупційних ризиків, підвищення інституційної спроможності	2026–2027 рр.
Скасування воєнних пільг і відновлення стандартних процедур	Поетапне скасування пільгових режимів з митних платежів; посилення пост-аудиту	Відновлення повноти бази оподаткування, зростання митних надходжень	Перший рік після завершення воєнного стану

Джерело: складено автором на основі Національної стратегії доходів до 2030 року та матеріалів Держмитслужби.

Важливим стратегічним завданням перехідного періоду після завершення воєнного стану є виважене скасування надзвичайних пільгових режимів, запроваджених у 2022–2026 роках. Прийняття Національної стратегії доходів засвідчує наміри Уряду України щодо пошуку шляхів збільшення доходів бюджету на стійкій основі, покращення надходження податків шляхом закриття існуючих можливостей для ухилення від оподаткування, підвищення рівня дотримання законодавства та боротьби з тіньовою економікою, оскільки стабільні податкові надходження необхідні для фінансування потреб відновлення, реконструкції та модернізації [55]. Стрімке скасування всіх пільг матиме негативний вплив на бізнес-середовище, тому доцільним є поетапний підхід із чітким графіком і

компенсаційними механізмами для найбільш вразливих категорій суб'єктів господарювання.

Митна сфера отримала 4 із 5 можливих балів як за прогресом реформ, так і за рівнем підготовки до стандартів ЄС і вже другий рік поспіль є лідером у євроінтеграційному поступі серед інших сфер в Україні. Це створює міцну основу для реалізації реформ у повоєнний період [56].

Таким чином, перспективи реформування системи митного оформлення після завершення воєнного стану є комплексними і безпосередньо пов'язані з євроінтеграційним курсом України. Три стратегічні вектори – прийняття нового Митного кодексу на основі МК ЄС, масштабна інфраструктурна модернізація пунктів пропуску та завершення цифрової трансформації – утворюють єдиний реформаторський порядок денний, реалізація якого визначить якість та ефективність митного оформлення в Україні на десятиріччя вперед. Успішне втілення цих реформ перетворить українську митну систему з адаптованої до умов воєнного часу на повноцінну складову єдиного митного простору Європейського Союзу – надійний інструмент фіскальної безпеки, сприяння торгівлі та економічного зростання відновленої держави.

ВИСНОВКИ

1. У науковій літературі митне оформлення розглядається крізь призму адміністративно-правового, економічного, логістичного та процедурного підходів. Попри розмаїття трактувань усі дослідники сходяться в одному: митне оформлення є ключовим інструментом реалізації фіскальної, регуляторної та правоохоронної функцій держави у сфері зовнішньоекономічних відносин, що балансує між фіскальним контролем і сприянням торгівлі відповідно до стандартів Всесвітньої митної організації.

2. Реалізація фіскальної функції мита забезпечується через три механізми митного оформлення: контроль достовірності бази оподаткування, забезпечення повноти та своєчасності сплати платежів і запобігання ухиленню через систему управління ризиками. Вплив оформлення на фіскальну функцію є подвійним – безпосереднім та опосередкованим, тоді як помилкова класифікація товарів здатна призвести до втрат бюджету до 30–50% від потенційних надходжень.

3. Нормативно-правове регулювання митного оформлення в Україні являє собою багаторівневу систему, що охоплює конституційний рівень, кодифіковані законодавчі акти, підзаконні нормативно-правові документи, відомчі інструкції та міжнародні договори. Її ключовими рисами є закріплення ризик-орієнтованого підходу, автоматизація митних процедур, уніфікація порядку сплати митних платежів та гармонізація з міжнародними стандартами.

4. Трансформація порядку митного оформлення відбувалася поетапно: від екстрених спрощень у 2022 році до системної гармонізації з європейськими стандартами у 2025–2026 роках. Ключовими змінами стали запровадження декларативного принципу для гуманітарної допомоги, пільгового режиму для оборонних та енергетичних товарів, режиму експортного забезпечення для агропродукції та переходу на єдиний казначейський рахунок Держмитслужби з 1 січня 2026 року.

5. Цифрова трансформація стала одним із ключових здобутків воєнного періоду: впровадження АСМО «Центр», АСУР 2.0 з інтеграцією штучного

інтелекту та Open API сформували цифровий каркас сучасної митниці. Частка електронних декларацій перевищила 99,6%, а 100% поштових відправлень обробляється в електронному форматі. Водночас збереглися виклики щодо кібербезпеки, технічного оновлення та навчання персоналу.

6. Стійкість фіскальної функції мита підтверджується конкретними показниками: частка митних платежів у доходах бюджету зросла з 1,28% у 2020 році до 1,55% у 2024 році, обсяг імпорту товарів повернувся до довоєнного рівня – 69,29 млрд дол. США, а кількість декларацій збільшилася на 6,8% і сягнула 3,757 млн.

7. Імплементація митного оформлення до вимог законодавства ЄС набула найвищої динаміки серед усіх сфер євроінтеграції: рівень виконання митних зобов'язань за Угодою про асоціацію сягнув 91%, кількість АЕО зросла вдвічі – до 100 операторів. Системними обмеженнями залишаються необхідність прийняття нової редакції Митного кодексу та відсутність взаємного визнання статусу АЕО між Україною та ЄС.

8. Система митного оформлення зіткнулася з п'ятьма групами викликів: логістично-інфраструктурними, організаційно-правовими, технологічними, кадровими та фіскально-контрольними. Системна відповідь на них дозволила скоротити рівень сірого імпорту до рекордних 11,6% у 2024 році, а надходження митних платежів у I кварталі 2025 року зросли на 16 млрд грн порівняно з аналогічним показником 2024 року.

9. Стратегічний порядок денний реформування митного оформлення після завершення воєнного стану визначається п'ятьма напрямками: прийняттям нового Митного кодексу на основі МК ЄС, розвитком інституту АЕО та взаємним визнанням з ЄС, модернізацією пунктів пропуску, завершенням цифрової трансформації та інституційною антикорупційною реформою. Реалізація цих напрямів перетворить українську митну систему на повноцінну складову єдиного митного простору Європейського Союзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Митний кодекс України: 4495-VI від 04.01.2026, підстава - 4323-IX. закон / остання редакція від 04.01.2026, чинна URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
2. Пашко П. В., Пашко Д. В. Майбутнє митниці в інформаційному середовищі. Проблеми та перспективи підприємницьких структур за умов нестійких процесів розвитку економіки : матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : НАУ, 2024. С. 77–79.
3. Щербатюк Н. В. Організація митного контролю: європейський досвід. Часопис Київського університету права. 2020. № 1. С. 387–391.
4. Федотов О. П., Назарко А. А. Функціонування територіальних органів державної митної служби України під час дії правового режиму воєнного стану. New Ukrainian Law. 2023. № 1. С. 144–151.
5. Єроменко А. Р., Сластьоненко О. О. Вплив воєнного стану на митне регулювання транзиту товарів через кордон України. Innovative Approaches to the Progressive Solution of Scientific Research Problems : матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. конф., Валенсія, 27-29 берез. 2024 р. Valencia : International Scientific Unity, 2024. С. 80-82.
6. Пай І. І. Запобігання корупційним ризикам при здійсненні митних процедур як чинник протидії корупції в системі органів публічного адміністрування. Корупційні ризики в Україні: актуальні шляхи їх недопущення та подолання : матеріали наук.-практ. конф., Київ, 2024. С. 92-95.
7. Савенкова В. Г., Лисенко І. І. Корупційні ризики під час вчинення митних процедур. Innovative Views in European Fundamental Scientific-Practical Legal Studies: матеріали міжнар. конф. 2021. С. 234-237
8. Костенко Ю. О., Шувалова Т. О. Окремі проблеми правового регулювання оскарження рішень митних органів (на прикладі контрафакції). Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса. 2023. Т. 3, № 1. С. 176–188.
9. Осіпчук Д. С. Управління ризиками у митній справі в умовах воєнного стану. Економіка, управління та адміністрування. 2024. № 2(108). С. 16–21.

10. Лихова С., Панова О. Щодо питання правового регулювання митного контролю в Україні під час воєнного стану. *Law & Border*. 2023. Т. 2, № 2. С. 93–105.
11. Назарова Г. Б., Кононенко Л. В., Васильєв О. В. Митне оформлення у системі митного контролю: сучасний стан та напрями удосконалення. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023. № 16. С. 249–257.
12. Бондаренко Є. Фіскально-контролюючі особливості діяльності митних органів України. *Світ фінансів*. 2021. № 3(68). С. 226–236.
13. Нестеренко К. О., Булгакова О. В. Корупційні ризики в процедурах отримання гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану. *Аналітичнопорівняльне правознавство*. 2022. С. 348-349.
14. Бороденко Т., Левченко К. Митна політика України в умовах повномасштабної війни. *Grail of Science*. 2023. № 27. С. 97–101.
15. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр>
16. Закон України «Про митну справу в Україні» від 25 червня 1991 року № 1262-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1262-12#Text>
17. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12/ed19930111#Text>
18. Закон України «Про Єдиний митний тариф» від 05.02.1992 № 2097-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2097-12/ed19930506>
19. Податковий кодекс України від 01.01.2026 р. Верховна Рада України. Офіц. вид. Офіційний Вісник України. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17, Ст.112, Редакція від 01.01.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
20. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення товарів із застосуванням митної декларації на бланку єдиного адміністративного документа» від 30 травня 2012 року № 631. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1360-12#Text>

21. Наказ Міністерства фінансів України « Про затвердження Порядку обліку та перерахування до державного бюджету митних та інших платежів, які вносяться до/або під час митного оформлення» від 1 листопада 2017 року № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1360-12#Text>

22. Конвенція про створення Ради митного співробітництва : міжнародний документ від 15 грудня 1950 р. / уклад. в Брюсселі. Офіційний вісник України. 2006. № 45. Ст. 3006.

23. Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур (Киотська конвенція) : міжнародний документ від 18 травня 1973 р. (в редакції Протоколу від 26 червня 1999 р.). Відомості Верховної Ради України. 2011. № 44. Ст. 456.

24. Конвенція про тимчасове ввезення (Стамбульська конвенція) : міжнародний документ від 26 червня 1990 р. / уклад. в Стамбулі. Офіційний вісник України. 2005. № 4. Ст. 184.

25. Конвенція про єдиний режим транзиту (Конвенція про спільний транзит) : міжнародний документ від 20 травня 1987 р. / уклад. в Інтерлакені. Офіційний вісник України. 2020. № 42. Ст. 1368

26. Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» від 20.02.2003 № 549-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15>

27. Постанови Кабінету Міністрів України (Деякі питання функціонування Єдиної державної електронної бази з питань освіти) від 12.12.2018 № 1060. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-2018-%D0%BF#Text>

28. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення товарів із застосуванням митної декларації за формою єдиного адміністративного документа» 30.05.2012 № 631. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1360-12#Text>

29. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Форми декларації митної вартості та Правил її заповнення» 24.05.2012 № 599. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0984-12>

30. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку роботи митних органів при вирішенні питань класифікації товарів, що переміщуються через митний кордон України 30.05.2012 № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1085-12>

31. Міжнародна конвенція про Гармонізовану систему опису та кодування товарів (Брюссель, 14.06.1983). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU83K01R>

32. Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур (Киотська конвенція) 995_643, у редакції 1999 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643

33. ЗАКОН УКРАЇНИ «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 16.09.2014 № 1678-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#Text>

34. Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо особливостей ввезення на митну територію України товарів для потреб безпеки і оборони у період воєнного стану» від 10 квітня 2023 року № 3020-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3020-IX>

35. Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо підтримки підприємств оборонно-промислового комплексу, уточнення порядку виконання окремих митних формальностей, врахування особливостей подання запитів на сертифікати підтвердження доставки та вдосконалення порядку оподаткування ввезення окремих товарів на митну територію України» від 21 серпня 2025 року № 4578-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4578-IX>

36. Закон України «Про внесення змін до підрозділу 2 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо звільнення від оподаткування ввізним митом та податком на додану вартість окремих видів

товарів» від 16 липня 2024 року № 3853-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3853-IX>

37. Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо особливостей експорту окремих видів товарів у період дії воєнного стану» від 9 травня 2024 року № 3707-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3707-IX>

38. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, зокрема транспортних засобів, в умовах воєнного стану» від 20 березня 2022 року № 330 (втратила чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-2022-п>

39. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану» від 1 березня 2022 року № 174. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/174-2022-п>

40. Закон України «Про гуманітарну допомогу» від 22 жовтня 1999 року № 1192-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14>

41. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2023 року № 953. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/953-2023-п>

42. Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про гуманітарну допомогу" щодо врегулювання діяльності гуманітарних організацій» від 18 вересня 2025 року № 4608-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4608-IX>

43. Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо вдосконалення процедури справляння митних платежів та виконання окремих митних формальностей» від 4 грудня 2025 року № 4710-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4710-IX>

44. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо ставок вивізного мита на окремі види товарів» від 16 липня 2024 року № 3854-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3854-IX>

45. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей експорту окремих видів товарів у період

дії воєнного стану» від 21 травня 2024 року № 3708-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3708-IX>

46. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2026 рік» від 31 грудня 2025 року № 1795. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1795-2025-п>

47. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України "Про інтегроване..."» від 16 липня 2025 року № 4536-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4536-IX>

48. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання підтвердження власного вирощування окремих видів сільськогосподарської продукції для цілей експорту» від 3 жовтня 2025 року № 1256. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1256-2025-п>

49. Наказ Міністерства фінансів України «Про оформлення міжнародних поштових та експрес-відправлень і затвердження Змін до Порядку заповнення митних декларацій за формою єдиного адміністративного документа» від 4 січня 2023 року № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0126-23>

50. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему митних органів, порядок і умови застосування її систем» від 19 травня 2023 року № 263. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0906-23>

51. Держстат. URL: <https://survey.stat.gov.ua/client/>

52. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку обліку та перерахування до державного бюджету митних та інших платежів, які вносяться до/або під час митного оформлення» від 1 листопада 2017 року № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1427-17>

53. Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу» від 22 серпня 2024 року № 3926-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3926-IX>

54. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 16 вересня 2014 року № 1678-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18>
55. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 року № 1218-р «Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1218-2023-p>
56. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання авторизації авторизованому економічному оператору» від 27 вересня 2022 року № 1092. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1092-2022-p>
57. Захожай К.В., Рудик Н.В., Сивульська Н.М. Митне регулювання в Україні у довоєнний та воєнний періоди. Проблеми економіки. 2024. № 1. С. 112–120.
58. Бороденко Т.М. Митна безпека України та її забезпечення в сучасних умовах. International security studios: managerial, technical, legal, environmental, informative and psychological aspects. International collective monograph. Vol. II. Zenodo, 2024. P. 72–100. URL: <https://zenodo.org/records/10846686>.
59. Бороденко Т.М., Левченко К.М. Митна політика України в умовах повномасштабної війни. Міжнародний науковий журнал «Грааль науки». 2023. № 27 (травень). С. 97–102.
60. Yereshko K., Khoma O., Pyslytsia A. Digitalization of customs procedures: current prospects. Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. 2024. № 2. P. 103–115.
61. Гапонюк М.А., Бороденко Т.М. Трансформація митниці: фактори появи електронної митниці. Міжнародний науковий журнал «Грааль науки». 2023. № 26 (квітень). С. 54–63.
62. Рудик Н.В., Славкова А.А., Захожай К.В. Вплив митного регулювання на зовнішньоекономічну діяльність в умовах кризових потрясінь. Бізнес Інформ. 2025. № 1. С. 208–219. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-1-208-219>.

63. Бороденко Т.М. Сучасний стан адміністрування митних платежів в Україні. Міжнародний науковий журнал «Грааль науки». 2023. № 24 (лютий). С. 84–90.
64. Коломієць Г., Волковський Є., Пислиця А. Ефективність митного посередництва: сучасні виклики та перспективи розвитку. Економіка та суспільство. 2024. Вип. 65.
65. Жибер Т.В. Logistics hubs development as a part of custom policy. Review of Transport Economics and Management. 2025. № 13 (29). Р. 5–14.
66. Бороденко Т.М. Європейський вектор в митному адмініструванні України. Міжнародний науковий журнал «Грааль науки». 2023. № 24 (лютий). С. 132–139.
67. Бороденко Т.М., Гапонюк М.А. Адміністрування митних платежів: аналіз сучасного стану та шляхи вирішення ключових викликів. Ефективна економіка. 2024. № 2.
68. Жибер Т.В., Романчук А. Митне регулювання перевезення товарів фізичними особами: досвід країн американського континенту. Матеріали Міжнародної наукової конференції «Наукові горизонти ХХІ століття: Мультидисциплінарні дослідження» (16–17 травня 2024 р., Ужгород). Ужгород : УжНУ, 2024. С. 418–422.
69. Жибер Т.В. Митні тарифи як інструмент економічного розвитку. Актуальні проблеми товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Полтава, 20 лютого 2024 р.). Полтава : ПУЕТ, 2024. С. 256–258.

ДОДАТОК А

Копії матеріалів апробації результатів дослідження

Рис. А.1. Титульна сторінка збірника матеріалів конференції.

УДК 336:502.131.1(082)
Ф 591

Відповідальні за випуск:

Кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри фінансів і кредиту –
В.М. Харабара
Кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту –
А.С. Абрамова

Матеріали друкуються в авторській редакції.

Відповідальність за достовірність та точність поданих матеріалів несуть автори.

Ф 591 **Фінансові інструменти сталого розвитку економіки** : матер. 8-ої міжнар. наук.-практ. конференції (Чернівці, 16 квітня 2026 р.). Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2026. 496 с. ISBN 978-617-8703-82-0

До збірника включено тези виступів науковців, представників органів місцевого самоврядування, студентів, присвячені розв'язанню проблем досягнення стабільного розвитку економіки завдяки використанню фінансових інструментів.

УДК 336:502.131.1(082)

ISBN 978-617-8703-82-0

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2026

Рис. А.2. Вихідні дані збірника

ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ ТА ФІНАНСУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ

<i>Djakona A., Hrubliak O. Ukraine's budget system under martial law: transformation and challenges</i>	89
Житар М.О. Фінансова підтримка територіальних громад у 2026 році: механізми розподілу та вплив на бюджетну стійкість.....	92
Захарків О.О. Роль публічно-приватного партнерства у фінансуванні проєктів повоєнного відновлення.....	94
Науменкова С.В., Медвецька О.Р. Фінансування проєктів відбудови енергетичної інфраструктури в Україні.....	96
Циганов С.А. Фінансова політика України в умовах війни та повоєнного відновлення економіки.....	99
Білявська О.Б. Роль державного внутрішнього фінансового контролю публічних фінансів у повоєнному відновленні України.....	102
Височина А.В. Матеріальні та нематеріальні втрати системи громадського здоров'я, спричинені війною: концептуальні засади.....	105
Vinska O.Y. Gender-responsive economic recovery in the eu: lessons for Ukraine.....	107
Гаврилюк О.В. Інноваційні імперативи економічного розвитку та відбудови України.....	110
Гриценко О.М. Вплив фіскальної децентралізації на формування бюджетів територіальних громад.....	112
Гунда А.Б. Кейнсіанські підходи до проблем фінансування економіки країни під час війни.....	114
Демиденко Л.М., Наконечна Ю.Л. Фіскальна політика в умовах воєнного стану: структурні зрушення і виклики.....	117
Дискантук І.С. Вплив цифрових інструментів публічних закупівель на економію бюджетних коштів.....	119
Єременко В.В. Фінансова трансформація механізмів підтримки відновлювальної енергетики України під впливом СВМ у системі публічних фінансів.....	122
Жаворонок А.В., Немилостивий І.В. Міжнародний досвід BEPS і його імплементація в Україні.....	124
Жук І.І. Нормативно-правове та інституційне забезпечення цифровізації публічних фінансів.....	128
Львівська Т.А., Жибер Т.В. Цифрова трансформація та законодавча гармонізація митного оформлення України в контексті євроінтеграції.....	131
Захаркіна Л.С., Сильченко К.Б. Автоматичний обмін податковою інформацією у цифровізації податкового контролю та зміцненні публічних фінансів.....	134

Рис. А.3. Зміст збірника матеріалів конференції

- доповненнями станом на 2024 р.). – К. : Верховна Рада України, 2024.
2. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI (зі змінами станом на 2026 р.). – К. : Верховна Рада України, 2026.
 3. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII (зі змінами станом на 2026 р.). – К. : Верховна Рада України, 2026.
 4. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV (зі змінами станом на 2026 р.). – К. : Верховна Рада України, 2026.
 5. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII (зі змінами станом на 2026 р.). – К. : Верховна Рада України, 2026.
 6. Стратегія реформування системи управління державними фінансами України на 2017–2025 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України. – К. : КМУ, 2020.
 7. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2025 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України. – К. : КМУ, 2018.
 8. Міністерство фінансів України. Офіційний вебсайт : розділи «Бюджет», «Реформа управління публічними фінансами», аналітичні матеріали 2020–2024 рр. – Режим доступу : сайт Мінфіну України.
 9. Державна казначейська служба України. Офіційний вебсайт : звіти про виконання державного бюджету, інформація про казначейські інформаційні системи, 2020–2024 рр.
 10. Міністерство цифрової трансформації України. Цифрова трансформація публічного сектору : офіційні стратегії, дорожні карти, аналітичні звіти 2020–2024 рр.
 11. Рахункова палата України. Звіти про результати аудиту ефективності використання бюджетних коштів із застосуванням цифрових інструментів аналізу, 2020–2024 рр. – Офіційний сайт Рахункової палати.

УДК 339.543

Львівська Т.А

здобувачка вищої освіти,

Київський національний економічний університет імені Вадима

Гетьмана

Жибер Т.В.

д.е.н., доцент кафедри фінансів імені В. Федосова,

Київський національний економічний університет імені Вадима

Гетьмана

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА ЗАКОНОДАВЧА ГАРМОНІЗАЦІЯ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Митне оформлення є одним із найбільш чутливих індикаторів готовності держави до вступу в Європейський Союз. Для України, яка з червня 2022 року набула статусу країни-кандидата, а з червня 2024 року розпочала формальні переговори про членство, реформування митної системи перетворилося зі стратегічного орієнтира на операційну необхідність із конкретними часовими рамками. Дослідники у сфері митного права та євроінтеграційних процесів звертають увагу на те, що процес гармонізації митного законодавства в Україні визначається множиною паралельних зобов'язань — з Угоди про асоціацію, акцесійних переговорів, умов надання фінансової допомоги та програм адміністративної співпраці, — що створює складне нормативне

середовище зі значним ризиком конфліктуючих пріоритетів [1]. Усвідомлення цієї складності є необхідною передумовою для розуміння масштабів і природи реформ, що тривають.

Переговорний Розділ 29 «Митний союз» є одним із визначальних для перспективи вступу України. Його особливість полягає в тому, що він не передбачає, на відміну від більшості інших розділів, тривалих перехідних періодів: Союзний митний кодекс ЄС буде застосовуватися безпосередньо з першого дня після вступу України до ЄС, що робить повну нормативну відповідність вітчизняного законодавства обов'язковою умовою, а не поступовим орієнтиром. Саме тому розроблення нового Митного кодексу України на основі Митного кодексу ЄС є ключовою рекомендацією для України у Доповіді Єврокомісії про розширення, а прогрес, досягнутий до 1 вересня, буде включений до звіту 2025 року та впливатиме на поточну оцінку готовності України до вступу [2]. Таким чином, законотворча робота безпосередньо визначає траєкторію переговорного процесу.

Проміжним, але суттєвим законодавчим кроком стало прийняття у серпні 2024 року Закону № 3926-IX Про внесення змін до Митного кодексу. Цей закон спрямований на наближення України до повного застосування митного законодавства ЄС та відображення його окремих положень у Митному кодексі України, а його прийняття вважається важливим кроком до запровадження нового Митного кодексу, положення якого будуть повністю ґрунтуватися на Митному кодексі ЄС. Серед ключових змін слід виокремити три взаємопов'язані нормативні блоки. По-перше, запроваджено концепцію митного представництва, аналогічну тій, що функціонує в країнах ЄС, з розмежуванням прямого та непрямого представництва та чітким визначенням відповідальності суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності і його митного представника. По-друге, суттєво реформовано систему авторизацій для митних складів і складів тимчасового зберігання. По-третє, впроваджено нову концепцію пост-митного контролю, яка узгоджується з Настановами Всесвітньої митної організації щодо пост-митного аудиту: посилення контролю після митного оформлення має зменшити рівень перевірок на етапі безпосереднього оформлення товарів.

Дослідники митного права вказують на принципову складність, яка супроводжує цей процес: співвідношення між відповідністю Поглибленій і всеохопній зоні вільної торгівлі (DCFTA) і відповідністю вимог про вступ у митному праві мають свою специфіку, і Україна, як і інші країни-кандидати, стикається з потенційними труднощами при імplementації *acquis* (відповідність – франц.) про вступ [3]. Іншими словами, зобов'язання, прийняті у рамках Угоди про асоціацію, не є автоматично еквівалентними повноцінному членству у митному просторі ЄС, а між цими двома рівнями існують якісні відмінності, які потребують самостійного вирішення. Водночас Єврокомісія у своїй Доповіді про розширення за 2024 рік позитивно оцінила поправки до Митного кодексу України щодо подальшої гармонізації із Союзним митним кодексом, зафіксувала прогрес у спрощенні застосування

авторизованих спрощень та відзначила затвердження стратегічного плану цифровізації Держмитслужби у лютому 2024 року.

Паралельно з нормативною реформою відбувається масштабна технологічна трансформація, найяскравішим проявом якої стало впровадження NCTS Фаза 5. Нова комп'ютеризована транзитна система є цифровою основою режиму спільного транзиту в Єдиному економічному просторі і забезпечує безперервний обмін митною інформацією між країнами Конвенції. Особливого значення набуває контекст, у якому відбувалося впровадження: у квітні 2024 року Фаза 5 NCTS була успішно запущена в умовах повномасштабного збройного конфлікту та на фоні жорстких часових обмежень. Фактично, Україна ще під час активного тестування NCTS на відповідність положенням Конвенції про спільний транзит одночасно завершувала оцінювальну місію для приєднання до Конвенції, тобто інституційне та технологічне приєднання відбувалися паралельно, а не послідовно. Цей факт свідчить про здатність органів державного управління здійснювати складні реформи в екстремальних умовах – спостереження, що суттєво релевантне з погляду інституційної спроможності.

З операційної точки зору, приєднання до NCTS означає інтеграцію у транзитну екосистему, яка охоплює всі держави ЄС та інші договірні сторони Конвенції про спільний транзит, що усуває необхідність окремих гарантій та декларацій для кожної перетнутої митної території. Економічний ефект від цього є комплексним: зменшується адміністративне навантаження на учасників зовнішньоекономічної діяльності, скорочуються витрати часу та коштів на транзитні операції, а прозорість митних процедур зростає завдяки цифровому відстеженню переміщень у режимі реального часу. Станом на серпень 2024 року 54 суб'єктам господарювання було надано авторизації авторизованого економічного оператора (AEO), що є інститутом, концептуально пов'язаним з NCTS: статус AEO відкриває доступ до спрощених транзитних процедур і є орієнтиром для широкого кола підприємств у рамках євроінтеграційної моделі митного оформлення [4].

Водночас необхідно враховувати масштаб технологічного завдання, яке стоїть перед Україною. NCTS є лише одним із компонентів цифрової інфраструктури, яку необхідно розбудувати для вступу в ЄС. Відповідно до вимог митного acquis, Україна має імплементувати значну кількість IT-систем, і перехід до Фази 5 NCTS є на сьогодні єдиним повністю завершеним етапом цифрового митного розвитку. Таке співвідношення між виконаним і запланованим підкреслює, що технологічна модернізація є не менш ресурсоемним завданням, ніж нормативна гармонізація [3].

Ключовим структурним завданням найближчих років залишається прийняття нового Митного кодексу. Розробка розпочалася у березні 2024 року та спрямована на виконання вимог до України як країни-кандидата на членство в ЄС, для чого було сформовано 15 робочих груп за участю представників Міністерства фінансів України, Державної митної служби України, експертів Програми підтримки управління публічними фінансами

Рис. А.4. Текст тез доповідей (початок)

ЄС для ПФМ та Команди підтримки реформ. Затверджений хронологічний план передбачав прийняття документа Верховною Радою у січні 2026 року, після чого Україна повинна завершити формування відповідної підзаконної бази до 2027 року – граничного терміну, який кореспондує із загальними орієнтирами вступного процесу.

Підсумовуючи, слід зазначити, що реформування митного оформлення в Україні є процесом, який відбувається одночасно на кількох взаємозалежних рівнях: цифровому, нормативному та інституційному. Успішне впровадження NCTS Фаза 5 демонструє, що технологічна модернізація є реалістичним завданням навіть в умовах воєнного часу. Поступова нормативна гармонізація через закони, проміжні до нового Митного кодексу, свідчить про системний, а не ситуативний характер законодавчих зусиль. Разом з тим дослідники обґрунтовано наголошують на тому, що конкуруючі зобов'язання різних рівнів євроінтеграційного процесу можуть породжувати нормативні колізії, управління якими потребуватиме як належного юридичного аналізу, так і чіткої інституційної координації. Перспектива 2030 року як умовного горизонту повної відповідності митним вимогам ЄС є досяжною, однак лише за умови, що темп реформ підтримуватиметься на рівні, продемонстрованому протягом 2022–2025 років.

Список використаних джерел:

1. Kormych, A., Zavalniuk, V., Todoshchak, O., & Ulianov, O. Ukraine's Europeanization of Public Administration and Harmonizing Customs Legislation – Exploring a Pluralistic Approach. *Lex Portus*, 2024, № 10(4), P. 20–30. <https://doi.org/10.62821/lp10402>
2. Kyryievskiy, O. Harmonization with EU Customs Regulations (Acquis) on the Way to Accession: Prospects and Challenges for Ukraine. *Lex Portus*, 2025, № 11(3), 7–24. <https://doi.org/10.62821/lp11301>
3. Dragneva, R., Wolczuk, K. Integration and Modernisation: EU's Association Agreement with Ukraine. In M. Rabinovych & A. Pintsch (Eds.) *Ukraine's thorny path to the EU*. Palgrave Macmillan. 2025.
4. European Commission. (2025). *Ukraine 2025 Report. Enlargement Package*. DG NEAR. Retrieved from https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/17115494-8122-4d10-8a06-2cf275eeede7_en?filename=ukraine-report-2025.pdf (04.03.2026)

УДК 336.22:004

Захаркіна Л.С.

к.е.н., доцент кафедри фінансових технологій і підприємництва,

Сумський державний університет

Сильченко К.Б.

студентка кафедри фінансових технологій і підприємництва

Сумський державний університет

**АВТОМАТИЧНИЙ ОБМІН ПОДАТКОВОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ У
ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ ТА ЗМІЩЕННІ
ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ**

Рис. А.5. Текст тез доповідей (закінчення)

Рис. А.6. Титульна сторінка збірника (м. Рівне)

**Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції
"Актуальні питання економіки, обліку, управління і права в Україні та світі"**

УДК 37:082.2(06)

Актуальні питання економіки, обліку, управління і права в Україні та світі:
збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Рівне,
7 травня 2026 р.). Рівне: ЦФЕНД, 2026. 66 с.

У збірнику тез доповідей представлено матеріали учасників Міжнародної
науково-практичної конференції "Актуальні питання економіки, обліку,
управління і права в Україні та світі" з:

Вінницький національний аграрний університет

Державна установа "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього Національної
академії наук України"

Державний торговельно-економічний університет

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Львівський національний університет імені Івана Франка

Національний університет "Львівська політехніка"

Приватний вищий навчальний заклад "Європейський університет"

Сумський державний університет

Черкаський державний технологічний університет

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У збірнику тез доповідей висвітлюються результати наукових досліджень з актуальних
питань економіки, обліку, управління і права.

Тематика конференції охоплює актуальні проблеми: світового господарства і міжнародних
економічних відносин; національної безпеки та оборони в умовах кризових явищ;
екологічної економіки і сталого розвитку; туризму та готельно-ресторанної справи;
бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту; фінансів, банківської справи, страхування;
менеджменту; цивільного права та процесу, сімейного права, житлового права,
міжнародного приватного права; трудового права та права соціального забезпечення;
адміністративного права та процесу, фінансового права, інформаційного права;
кримінального права, кримінально-виконавчого права, кримінології, кримінального
процесу, криміналістики.

Видання розраховане на науковців, викладачів, працівників органів державного
управління, студентів вищих навчальних закладів, аспірантів, докторантів, працівників
державного сектору економіки та суб'єктів підприємницької діяльності.

ЦЕНТР
ФІНАНСОВО-
ЕКОНОМІЧНИХ
НАУКОВИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ

© Автори тез, 2026

© Центр фінансово-економічних наукових досліджень, 2026

Офіційний сайт: <http://www.economics.in.ua>

Рис. А.7. Вихідні дані збірника

ЗМІСТ
 CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ SECTION 1. WORLD ECONOMY AND INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS	6
Майор Р. В. ОЦІНКА ЗОВНІШНЬОТОРГІВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ПРОВЕДЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ.....	6
СЕКЦІЯ 2. НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА І ОБОРОНА В УМОВАХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ SECTION 2. NATIONAL SAFETY AND DEFENSE UNDER THE CONDITIONS OF CRISIS PHENOMENA	9
Ільницька Т. А. МИТНЕ ОФОРМЛЕННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	9
СЕКЦІЯ 3. ЕКОЛОГІЧНА ЕКОНОМІКА І СТАЛИЙ РОЗВИТОК SECTION 3. ECOLOGICAL ECONOMICS AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT	12
Патицька Х. О., Мельник В. А. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС: ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ.....	12
СЕКЦІЯ 4. ТУРИЗМ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА SECTION 4. TOURISM AND HOTEL-RESTAURANT BUSINESS	16
Дідух Я. І. ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ЕКОСИСТЕМ У СФЕРІ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ: ІНТЕГРАЦІЙНА ВЗАЄМОДІЯ ІЗ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННИМ БІЗНЕСОМ.....	16
СЕКЦІЯ 5. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ SECTION 5. ACCOUNTING, ANALYSIS, AND AUDIT	21
Блотнер О. В. ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АУДИТУ ПОДАТКОВИХ ПЛАТЕЖІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ АУДИТУ .	21

Рис. А.8. Зміст збірника матеріалів конференції

СЕКЦІЯ 2

SECTION 2

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА І ОБОРОНА В
 УМОВАХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ
 NATIONAL SAFETY AND DEFENSE UNDER
 THE CONDITIONS OF CRISIS PHENOMENA

УДК 336.7

Ільніцька Т. А.

4 курс, спеціальність «Митна справа»,
 КНЕУ імені Вадима Гетьмана

Науковий керівник:

Бороденко Т. М.

к.е.н.,
 КНЕУ імені Вадима Гетьмана

МИТНЕ ОФОРМЛЕННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ
 ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Митне оформлення в умовах воєнного стану виступає одним із ключових інструментів забезпечення економічної безпеки держави. Воно виконує функції мобілізації бюджетних надходжень, контролю за переміщенням товарів, запобігання контрабанді та гарантування безперебійного постачання критичних ресурсів [4; 6]. Під час воєнних дій змінюються обсяги і структура зовнішньоторговельних потоків, зростає роль гуманітарних поставок і критичного імпорту, посилюється навантаження на логістичну інфраструктуру та підвищуються корупційні ризики при застосуванні спрощених процедур [3; 7]. У таких умовах завдання митних органів полягає в забезпеченні балансу між оперативністю оформлення і належним контролем, що вимагає комплексного підходу, поєднання технічних, організаційних і правових заходів [2; 5].

Автоматизація процедур митного оформлення та впровадження електронних сервісів значно підвищують ефективність роботи митниці. Електронні декларації, система «єдиного вікна» та сучасні модулі управління ризиками дозволяють скоротити час оформлення, зменшити людський фактор і підвищити прозорість прийняття рішень [4; 7]. Водночас спрощені процедури для критичного імпорту, які застосовуються для пришвидшення постачання медичних засобів, обладнання та інших життєво важливих товарів, повинні супроводжуватися чітко визначеними критеріями, механізмами постконтролю та відповідальністю за зловживання, щоб уникнути використання спрощень у корупційних цілях або для нелегального обігу товарів [3; 6].

Інтеграція інформаційних систем митниці з базами прикордонної служби, правоохоронних органів, податкових органів та реєстрами отримувачів гуманітарної допомоги підвищує якість ризик-аналізу і дозволяє оперативно виявляти підозрілі вантажі та суб'єктів [4; 5]. Використання аналітичних інструментів, штучного інтелекту та алгоритмів машинного навчання для скринінгу декларацій і поведінкових патернів учасників ЗЕД сприяє більш точному визначенню пріоритетів для фізичних перевірок; водночас технічні рішення повинні поєднуватися з гарантіями захисту персональних даних і прозорими процедурами доступу до інформації [4; 1].

Кадровий потенціал митних органів є важливим фактором підвищення ефективності митного оформлення. Підвищення кваліфікації працівників у сферах кібербезпеки, аналітики даних, міжнародного співробітництва та антикорупційних практик має стати пріоритетом; запровадження програм ротації, незалежних аудитів і систем мотивації, що заохочують дотримання процедур і прозорість, зменшить ризики зловживань [5; 6]. Паралельно необхідно посилювати механізми внутрішнього контролю та зовнішньої відповідальності, включно з оперативними перевітками і кримінально-правовими санкціями за корупційні дії [2; 3].

Міжнародна співпраця є важливою складовою ефективного митного контролю в умовах війни. Обмін інформацією з митними адміністраціями партнерських країн, участь у міжнародних ініціативах з протидії контрабанді та координація дій щодо ризикових маршрутів транзиту дозволяють зменшити можливості для нелегального переміщення товарів; оперативний обмін даними про ризикові відправлення, підозрілі контрагенти та схеми транзиту дає змогу проводити цілеспрямовані перевірки і блокувати загрози на ранніх етапах [7; 4].

Практичні заходи, доцільні для впровадження в коротко- та середньостроковій перспективі, включають: розширення функціоналу системи управління ризиками та її інтеграцію з «єдиним вікном» і реєстрами отримувачів гуманітарної допомоги; встановлення обов'язкового постконтролю для товарів, оформлених за спрощеними процедурами; регулярні незалежні аудити митних рішень; розробку чітких критеріїв для визначення критичного імпорту та механізмів відповідальності за зловживання; впровадження навчальних програм для персоналу митниці з акцентом на цифрові навички та антикорупційні стандарти; активізацію міжнародної співпраці з обміну інформацією та координації дій щодо ризикових маршрутів [3; 4; 5; 7].

Отже, митне оформлення в умовах воєнного стану є стратегічним елементом економічної безпеки України. Забезпечення його ефективності вимагає синергії цифрових рішень, прозорих процедур, кадрового підсилення

Рис. А.9. Текст тез доповідей (початок)

та міжнародної кооперації. Поєднання цих складових дозволить гарантувати стабільні бюджетні надходження, мінімізувати втрати від контрабанди та забезпечити оперативне постачання критичних товарів, що є необхідною умовою економічної стійкості держави в умовах воєнних викликів [2; 4; 5].

Ключові слова: митне оформлення, економічна безпека, воєнний стан, критичний імпорт, управління ризиками, антикорупція.

Список використаних джерел

1. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 17 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uarn.org.ua> (дата звернення: 04.05.2026).
2. Митний кодекс України : Кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI (редакції та зміни станом на 2025 р.). Київ : Верховна Рада України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua> (zakon.rada.gov.ua in Bing) (дата звернення: 04.05.2026).
3. Кабінет Міністрів України. Постанова «Про перелік товарів критичного імпорту» : постанова (редакції 2022–2025). Київ : Кабінет Міністрів України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua> (дата звернення: 04.05.2026).
4. Державна митна служба України. Звіти та статистика митних надходжень (звітні матеріали 2022–2025). Київ : Державна митна служба України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://customs.gov.ua> (дата звернення: 04.05.2026).
5. Національний інститут стратегічних досліджень. Економічна безпека України в умовах воєнних ризиків : доповідь / НІСР. Київ, 2025. 48 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://niss.gov.ua> (дата звернення: 04.05.2026).
6. Міністерство фінансів України. Звіти про бюджетні надходження та вплив митних платежів (звітні матеріали 2022–2025). Київ : Міністерство фінансів України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mof.gov.ua> (дата звернення: 04.05.2026).
7. Центр фінансово-економічних наукових досліджень. Огляд змін митної політики в умовах воєнного стану : аналітичні матеріали (2023–2025). Рівне : Центр фінансово-економічних наукових досліджень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economics.in.ua> (дата звернення: 04.05.2026).

Рис. А.10. Текст тез доповідей (закінчення)